

ΣΠΥΡΟΣ Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ

Δόκτωρ Ιστορικός

**ΝΕΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΤΣΙΑΣΗ
ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΣΤΗ ΓΕΦΤΡΑ ΤΗΣ ΑΛΑΜΑΝΑΣ
ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ ΚΑΙ ΓΕΝΕΤΕΙΡΑ ΤΟΥ ΑΘ. ΔΙΑΚΟΥ**

**Ανακοίνωση στο Επιστημονικό Συμπόσιο που οργανώ-
θηκε από την «Αδελφότητα Αθανασίου Διακού» «200
χρόνια από τη γέννηση του Αθανασίου Διακού
1788-1988»**

18—19 Νοεμβρίου 1988

Αίθουσα Πνευματικού Κέντρου Ρουμελιωτών

ΕΚΔΟΣΗ «ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ»

**ΑΘΗΝΑ
1994**

ΣΠΥΡΟΣ Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ

Δόκτωρ Ιστορικός

**ΝΕΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΣΤΗ ΓΕΦΤΡΑ ΤΗΣ ΑΛΑΜΑΝΑΣ
ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ ΚΑΙ ΓΕΝΕΤΕΙΡΑ ΤΟΥ ΑΘ. ΔΙΑΚΟΥ**

**Ανακοίνωση στο Επιστημονικό Συμπόσιο που οργανώ-
θηκε από την «Αδελφότητα Αθανασίου Διακού» «200
χρόνια από τη γέννηση του Αθανασίου Διακού
1788-1988»**

18—19 Νοεμβρίου 1988

Αίθουσα Πνευματικού Κέντρου Ρουμελιωτών

ΕΚΔΟΣΗ «ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ»

**ΑΘΗΝΑ
1994**

Εκδότης Ανατύπου: «ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ, Μεγάλου 19
5ος όροφος - ΤΗΛ. 5247600, 5247717 Τ.Κ. 105.53 ΑΘΗΝΑ

Επιμέλεια ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝΑΣΤ. ΚΟΛΛΙΑΣ,
Πρόεδρος της «Αδελφότητας Αθανασίου Διάκου»
έκδοσης ΑΘΑΝΑΣΙΑ Δ. ΒΑΝΔΩΡΟΥ,
Γεν. Γραμματέας της «Αδελφότητας Αθην. Διάκου»

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1994

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Δ.Σ. της Αδελφότητας Αθανασίου Διάκου με την ευκαιρία των «200 χρόνων από τη γέννηση του Αθανασίου Διακού, πραγματοποιήσε στην αίθουσα του Π.Κ.Ρ. στην Αθήνα, από 18—19 Νοεμβρίου 1988 Επιστημονικό Συμπόσιο στο οποίο έγιναν άκρως ενδιαφέρουσες επιστημονικές ανακοινώσεις που έχουν δημοσιευθεί στα εκδοθέντα ήδη «Πρακτικά του Επιστημονικού Συμποσίου» αυτού.

Το Δ.Σ. της «Αδελφότητος Αθανασίου Διακού» θεωρεί απαραίτητη την έκδοση σε ξεχωριστό ανάτυπο της ανακοινώσεως του Δρ Ιστορικού ΣΠΥΡΟΥ Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ, με θέμα: «Νέα ιστορική θεώρηση και παρουσίαση της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας. Πατρώνυμο και γενέτειρα του Αθανασίου Διακού».

Την αναγκαιότητα της έκδοσης αυτής επιβάλλει κατά την αντικειμενική κρίση των μελών του Δ.Σ. η αποκατάσταση της ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ στηριγμένης με γνώμονα την επιστημονική δεοντολογία, σε αδιάσειστες και αδιαμφισβήτητες ιστορικές μαρτυρίες τόσο ιστορικών πηγών του Αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας, όσο και δοκίμων επιστημονικών βοηθημάτων.

Η αποκατάσταση της ιστορικής Αλήθειας επιβάλλεται και από το γεγονός ότι γύρω από την προσωπικότητα του «ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ» έχουν παρουσιαστεί άρθρα και μελέτες επιστημονικά ατεκμηγώτες και πολλές φορές ανεξέλεγκτες.

Το Δ.Σ. θεωρεί κατά γενικήν ομολογία του πολυπληθούς ακροατηρίου της ανακοινώσεως του Δρ Ιστορικού ΣΠΥΡΟΥ ΛΟΥΚΑΤΟΥ ότι αυτή η ανακοίνωσις θέτει οριστικό τέρμα στην οϊανδήποτε καλοπροαίρετη ή κακοπροαίρετη αμφισβήτηση του ιδιαίτερα ενδιαφέροντος επιστημονικού περιεχομένου της.

Ο Εισηγητής Δρ. Ιστορικός Σπύρος Δ. Λουκάτος

«Νέα Ιστορική Θεώρηση και παρουσίαση της μάχης στη Γέφυρα της Αλαμάνας Πατρώνυμο και γενέτειρα του Αθανασίου Διάκου»

Πολύπλευρο καθήκον όχι μόνον επιστημονικό, αλλά και πολιτικο-κοινωνικό και παιδευτικό, συνιστά η αναζήτηση, η προβολή και η μετάδοση της ιστορικής αλήθειας, αποκλειστικού λόγου ύπαρξης της ιστορικής επιστήμης, όπως, άλλως τε, και κάθε άλλης. Το καθήκον αυτό επιβάλλεται περισσότερο επειδή, κατά καιρούς και περιόδους, πολυποίκιλες σκοπιμότητες, γενικού, ειδικού, αλλά και τοπικιστικού τύπου και χαρακτήρα έχουν παραχαράξει και αλλοιώσει την πραγματικότητα αφαιρώντας τη δυνατότητα καλλιέργειας του ερευνητικού πνεύματος και αλλοτριώνοντας αυτήν από την κριτική σκέψη και την ορθή γνώση καταστάσεων, γεγονότων και προσώπων, που επηρέασαν είτε επηρεάζουν τη ζωή και τη δράση μας. Μόνον, έτσι, με την αναζήτηση, την προβολή και τη μετάδοση της ιστορικής αλήθειας, στηριγμένης σε αδιάσειστα επιστημονικά κριτήρια, δημιουργείται η υγιής κοινωνική συνείδηση και κατ' επέκταση η υγιής πολιτική και εθνική κρίση.

Με βάση αυτές τις τοποθετήσεις, θα επιχειρήσουμε με αυστηρά επιστημονική δεοντολογία και τεκμηρίωση να προσεγγίσουμε και να παρουσιάσουμε νέα ιστορική θεώρηση τόσο του πολυσήμαντου κατά τον εθνικοαπελευθερωτικό μας αγώνα στα 1821 γεγονότος, της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας, όσο και ιδιαίτερα του πρωταγωνιστή της Αθαν. Διάκου, μάλιστα κατά τη γενέτειρα και το γνήσιο πατρώνυμό του. Αυτό επιβάλλεται γιατί περί την προσωπικότητα του ήρωα της Αλαμάνας πολλά μυθεύματα, θρύλοι και μύθοι έχουν ανεξέλεγκτα διατυπωθεί, πολλές φορές από πρόσωπα, κατά τα άλλα αξιοσέβαστα, αλλά διακόνους ξένων προς την ιστορική επιστήμη χώρων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία απαράδεκτης σύγχυσης περί τον Αθαν. Διάκο, έστω και αν κίνητρό τους ήταν υπερβο-

λικός πατριωτικός ζήλος⁽¹⁾. Για την αποκατάσταση, επί του προκειμένου, της ιστορικής αλήθειας, τεκμηριωμένης με στοιχεία, που αντλούνται από πηγές της Ελληνικής Επανάστασης σε συνδυασμό και με σχετικά μεταγενέστερα έγγραφα ατόμων της οικογένειας του Αθαν. Διάκου, το μικρό αυτό πόνημά μας - ανακοίνωση θα επικεντρωθεί στο ιστορικό δίδυμο Α-λαμάνια - Αθ. Διάκος σε τρία νέα κεφαλαιώδη μέρη, που τα συνιστούν, κατά περίπτωση: Η μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνιας, πρώτη μάχη των Ελλήνων κατά των Τούρκων. Η εικονογραφία της μάχης της Αλαμάνιας από τον Παν. Ζωγράφο με τη διήγηση, τις υποδείξεις και την άμεση επιστασία του στρατηγού Μακρυγιάννη. Η γενέτειρα και το πατρώνυμο του Αθανασίου Διάκου.

Ι. Η μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνιας.

Πρώτη μάχη των Ελλήνων κατά των Τούρκων

Η έναρξη του εθνικοαπελευθερωτικού κατά το 1821 αγώνα του Ελληνικού Λαού στα επαναστατικά κέντρα της κυρίως Ελλάδας, και κατά την προσπάθεια της ηγεσίας του να παγιώσει την επανάσταση σ' αυτά, χαρακτηρίζεται, κατά το πολεμικό σκέλος της, από ένοπλες των Ελλήνων επαναστατών συγκρούσεις, μικρότερης είτε μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας, με προϋπάρχουσες κατά τόπους τουρκικές δυνάμεις και φρουρές, εγκατεστημένες σε επίκαιρες θέσεις⁽²⁾. Οι συγκρούσεις αυτές καλύπτουν τη χρονική περίοδο από τις αρχές της τρίτης δεκαετίας του Μαρτίου του 1821 έως και τα τέλη του Απριλίου της ίδιας χρονιάς, αποτέλεσμά τους δε βασικό ήταν να αποσύρονται, κατά κανόνα, οι εντόπιες κατά περιοχές τουρκικές φρουρές στα φρούρια των πόλεων, όπου επολιορκούντο από τις ελληνικές επαναστατικές δυνάμεις και σε πολλές περιπτώσεις αναγ-

1) Με την προσωπικότητα του Αθαν. Διάκου ασχολήθηκαν εκτεταμένα και δόκιμοι ποιητές και λογοτέχνες και άλλοι, οι οποίοι όμως στοχεύοντας στη θρυλική παρουσίασή του δεν πραγματοποίησαν αυστηρά τεκμηριωμένο επιστημονικό έλεγχο με άγνοια των γραπτών πηγών και μαρτυριών ηγετικών του 1821 προσώπων και με περιορισμό τους σε αμφιλεγόμενες και αντιφατικές πολλές φορές μεταγενέστερες, προφορικές ιδίως, παραδόσεις. Βλ. σχετικά και παρακάτω.

2) Τέτοιες συγκρούσεις επισημαίνουμε στην Πελοπόννησο: στην Πάτρα, στην Καλαμάτα, στην Ηλεία, στην Κυπαρισσία, στα Φιλιατρά, στην Πύλο, στην Κορώνη, στη Μονεμβασιά, στη Μεθώνη, στην Ακροκόρινθο, στην Καρύταινα κ.α. και στην Στερεά Ελλάδα: στην Άμφισσα, στη Λειβαδιά, στη Θήβα, στη Μπουδουνίτσα, στην Αθήνα κ.α. Βλ. σχετικά Λάμπρου Κουτσονίκη, Γενική Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, εκδ. Γ. Τσουκαλά, Νο 4, Αθήναι 1956 σ.σ. 36-43 και 52-55, Μ. Οικονόμου, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης ή ο Ιερός των Ελλήνων Αγών, εκδ. Γ. Τσουκαλά, Νο 14, Αθήναι 1957 σ.σ. 59-60, 82-92, 117-119, 127-130, Σπυρίδωνος Τρικούπη, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης έκδοση β', τόμ. α', επανέκδοση Χρ. Γιωβάνη, Αθήναι 1978, σ.σ. 60-72 και 170-181, Ιωάννου Φιλήμονος, Δοκίμιον Ιστορικών της Ελληνικής Επανάστασης, τόμ. 3ος, Αθήναι 1860, σ.σ. 18-61, 68-95, 126-133 κ.α.

κάζονταν σε παράδοση, όπως στην Καλαμάτα, στην Άμφισσα, στη Λειβαδιά και αλλού. Χαρακτηριστική για την εγκατάλειψη των πόλεων από τις τουρκικές φρουρές τους και τον εγκλεισμό αυτών των τελευταίων στα φρούρια είναι, κοντά σε άλλες, και η μαρτυρία του Ιω. Φιλήμονος, ο οποίος επισημαίνει⁽³⁾ ότι:

«Εν περιλήψει οι εκτός των φρουρίων εντόπιοι Τούρκοι της Πελοποννήσου οι μεν ηχημαλωτίσθησαν ως εν Καλαβρύτοις, Λαγκαδίοις και Καλάμαις· οι δε άφησαν την Πελοπόννησον ως οι εν Αιγίω· οι δ' ανέβησαν τας ακροπόλεις ως οι εν Πάτραις και Κορίνθω· οι δε προσέφυγον εις το Λάλα ως οι Γαστουναίοι και εις τα φρούρια ως οι Αρκαδινοί, Ανδρουσιανοί, Μισθριώται, Βαρδουνιώται, Αργεΐται, Λενταρίται, Καρυτινοί και Φαναρίται. Εν τω κέντρω της Τριπόλεως συνήχθησαν οι ημίσεις περίπου του όλου κατά την Πελοπόννησον αριθμού».

Όμως μια αναμέτρηση πολυάριθμων και ισχυρών τουρκικών δυνάμεων, πεζικού και ιππικού, με τους Έλληνες επαναστάτες, οι οποίες κατέβηκαν στα νότια της Ελλάδας από το μεγάλο κέντρο συγκέντρωσής τους στα Γιάννενα, και κατ' ακολουθίαν σφοδρότατες μάχες «εκ παρατάξεως» ανάμεσα στα δύο αντιμαχόμενα μέρη, μαρτυρούνται και επισημαίνονται, από όλες τις πηγές του αγώνα της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, δύο: στην μεν Στερεά Ελλάδα η μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνας· στη δε Πελοπόννησο η μάχη στο Βαλτέτσι. Σήμερα και από παλιά παραδεκτή είναι η ομολογία ότι παρόμοια πρώτη μάχη είναι αυτή, που πραγματοποιήθηκε στο Βαλτέτσι· όμως με βάση όλες τις πηγές του αγώνα το χρονικό προβάδισμα έχει η μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνας, η οποία και ορθά χαρακτηρίστηκε από τον στρατηγό Μακρυγιάννη ως «η πρώτη μάχη των Ελλήνων κατά των Τούρκων⁽⁴⁾». Αυτό γιατί η μεν μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνας πραγματοποιήθηκε στις 23 Απρίλη 1821, ενώ η μάχη στο Βαλτέτσι στις 12 Μάη 1821⁽⁵⁾. Παρά τούτα η μάχη στο Βαλτέτσι, ένεκα του νικηφόρου αποτελέσματός της για τα ελληνικά επαναστατικά όπλα, προβλήθηκε ιδιαίτερα από τους ιστοριογράφους της Ελληνικής Επανάστασης, χαρακτηρίστηκε «περιώνυμος», τονίστηκαν ιδιαίτερα οι ηθικές συνέπειες της ελληνικής νίκης και ομολογήθηκε ως «το Πάσχα της Ελληνικής αναστάσεως»⁽⁶⁾. Όμως, από την άλλη πλευρά, η μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνας, παρά την ήττα, την οποία τελικά υπέστησαν οι εκεί ελληνικές

3) Βλ. Ιωάν. Φιλήμονος, ό.π., 3, σελ. 61.

4) Έτσι χαρακτηρίζεται στην εικονογραφία της μάχης, για την οποία βλ. παρακάτω.

5) Βλ. Ιω. Φιλήμονος, ό.π., σ.σ. 191-197 και 271-281, Σπυρ. Τρικούπη, ό.π., σ.σ. 225-229 και 219-222.

6) Βλ. Ιω. Φιλήμονος, ό.π. σ.σ. 276 και 277.

επαναστατικές δυνάμεις, όχι μόνο ανέκοψε, και με τη μάχη στο Χάνι της Γραβιάς και με τη μάχη στα Βασιλικά, την πορεία των δυνάμεων του Κιοσέ Μεχμέτ και του Ομέρ Βρυώνη προς την Πελοπόννησο με εξαναγκασμό τους να επιστρέψουν στη Λαμία, αλλά και χαρακτηρίστηκε «Λεωνίδειος» και τονίστηκε ιδιαίτερα ότι σ' αυτήν «ανενεώθη η περιώνυμος σκηνή των Θερμοπυλών» και «αυτόθι ο Σπαρτιάτης Λεωνίδας αντιπροσωπεύθη επαξίως παρά του Δωριέως Διάκου»⁷⁾. Σε τελευταία ανάλυση η μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνας δεν κατέχει μόνο τα χρονικά πρωτεία στον αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας, αλλά κατέχει και το πρωτεύον προνόμιο της επανασύνδεσης της επαναστατημένης Ελλάδας με τον Διάκο με την κλασική Ελλάδα και τον Λεωνίδα. Από αυτές τις απόψεις ορθά ο στρατηγός Μακρυγιάννης τη μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνας χαρακτήρισε ως π ρ ώ τ η μ ά χ η των Ελλήνων κατά των Τούρκων, επισημαίνοντας ότι στη θέση, που έπεσε ο Λεωνίδας, έπεσαν ο Διάκος και οι σύντροφοί του, τους οποίους η πατρίδα πρέπει «να θυμάται και να λαμπρύνει», γιατί πολεμώντας με τόση δύναμη Τούρκων πρωτοθυσιάστηκαν στην Αλαμάνα⁸⁾.

2. Η εικονογράφηση της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας

Την ιδέα της εικονογράφησης της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας, όπως και άλλων σημαντικών μαχών και γεγονότων της Ελληνικής κατά το 1821 Επανάστασης, καθώς και μερικών συμβολικών παραστάσεων⁹⁾,

7) Βλ. Ι ω. Φ ι λ ή μ ο ν ο ς, ό.π. σελ. 196.

8) Βλ. Σ τ ρ α τ η γ ο ύ Μ α κ ρ υ γ ι ά ν η, Απομνημονεύματα, επανέκδ. Μπάυρον, τόμ. α', εν Αθήναις 1907, σελ. 145-146.

9) Από τις μάχες του αγώνα της Ελληνικής Παλιγγενεσίας εικονογραφήθηκαν με την πρωτοβουλία, τα έξοδα και την άμεση επιστάση του Μακρυγιάννη 15, οι μάχες: στη γέφυρα της Αλαμάνας· στο Χάνι της Γραβιάς· στη Λαγκάδα και το Καμπότι· στα Βασιλικά· στην Τριπολιτσά και τα περίξ χωριά· στην Άρτα· η πρώτη στην Αθήνα· στο Άργος· και στην Κόρινθο με την καταστροφή του Δράμαλη· στο Καρπενήσι και Καλιακούδα· στους Μύλους της Ναυπλίας· στη Ράχοβα· στον Ανάτο· στον Πειραιά και Φαληρέα· στην Ανατολική Ελλάδα με κέντρο τη Θήβα· στην Κρήτη και στη Σάμο. Επί πλέον εικονογραφήθηκαν: γενικές ναυμαχίες των Ελλήνων· και η ναυμαχία των Παλαιοναβαρίνων· από τις πολιορκίες εικονογραφήθηκαν: η πολιορκία και μάχες των Ναυαρίνων· διάφορες πολιορκίες του Μεσολογγίου· και η πολιορκία των Αθηνών κατά το 1827· τέλος συμβολικές παραστάσεις εικονογραφήθηκαν: η δικαία απόφαση του Θεού για την απελευθέρωση της Ελλάδας· η πτώση της Κωνσταντινουπόλεως· κάδρο της Δυτικής Ελλάδος και κέντρο η Βόνιτσα, όπου έγιναν αρκετοί πόλεμοι εις αυτά τα μέρη και σημειώνονται οι αγωνιστές «όπου ενθυμούμεθα»· και η Ελλάς ευγνωμονούσα γράφει εις την πλάκα της Αθανασίας τα ονόματα των αγωνισθέντων υπέρ της Ελευθερίας φιλελλήνων. Επί πλέον αυτών των 24 εικονογραφιών υπήρχε και μια άλλη, 25η, στην οποία εικονογραφόταν η Ελλάδα να σκύβει κάτω από τη διοίκηση του Βαυαρού Άρμασπεργκ που ήταν επί κεφαλής της Αντιβασιλείας έως την ενηλικίωση του βασιλιά Όθωνα. Ό-

συνέλαβε και πραγματοποιήσε ο στρατηγός Μακρυγιάννης, κατά τη δική του μαρτυρία, κατά το διάστημα 1836-1839⁽¹⁰⁾. Αυτή την ιδέα συνέλαβε και στην πραγματοποίησή της κατέληξε ο Μακρυγιάννης, κατά τη δική του πάντοτε ομολογία, για να αποδείξει «τις ψευτιές και τις χαμέρπειές τους κατά δύναμιν»⁽¹¹⁾ αυτών, που είχαν γράψει, έως τότε, ιστορίες του αγώνα και «επειδή εκ των ανωτέρω ιστοριογράφων επληροφορήθην ότι παραμορφούται η αλήθεια της νέας ταύτης ελληνικής ιστορίας και επομένως γίνεται άδικον και εις τας παρούσας γενεάς και εις τας επερχομένους»⁽¹²⁾. Την ιδέα και την πρωτοβουλία του Μακρυγιάννη για εικονογραφίες του αγώνα της Ελληνικής Παλιγγενεσίας, επομένως και της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας, κατέστησε πραγματικότητα παλιός του

θώνα. Όμως, επειδή γι' αυτήν απειλήθηκε ο Μακρυγιάννης με δικαστικές διώξεις καταστράφηκε, αφού ο εικονογράφος Παν. Ζωγράφος υποσχέθηκε να την αντικαταστήσει αργότερα, γεγονός, που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Περιγραφή των εικονογραφιών βλ. Αρχεία της Νεώτερης Ελληνικής Ιστορίας, εκδίδονται επιμελεία Ιωάν. Βλαχογιάννη. Β' Αρχείον του στρατηγού Ιωάννου Μακρυγιάννη, τόμ. 2ος, εν Αθήναις 1907, σελ. 338-340, 350 και 506-526 υποσ. α. Βλ., επίσης, HISTOIRE PICTURALE DE LA GUERRE DE L' INDEPENDANCE HELLENIQUE PAR LE GENERAL MACRYIANNIS. NOTICE HISTORIQUE DE S.E.M. JOHANNES GENNADIUS, G.C.V.O., DCL, LLD, ETC. PREFACE DE FRED BOISSONAS, GENEVE - PARIS, 1926.

Για τις εικονογραφίες αυτές βλ. επίσης, Εικονογραφίες του αγώνος Ι. Μακρυγιάννη - Παναγιώτου Ζωγράφου Αθήναι, έκδοσις Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Ελλάδος, 1966, εισαγωγή Α. Μελετοπούλου.

Εικόνες του αγώνος Ι. Μακρυγιάννη - Παναγιώτου Ζωγράφου, Πίνακες της συλλογής του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Ελλάδος και προσωπογραφία Ι. Μακρυγιάννη, εκ του Ημερολογίου της Εμπορικής Τραπέζης, Αθήναι 1966.

Εικόνες του αγώνος Ι. Μακρυγιάννη - Παναγιώτου Ζωγράφου, Ιωάννου Α. Μελετοπούλου, κείμενον, Αθήναι, Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, 1972.

Στέφανος Ι. Μακρυμύχας. Οι εικόνες του Μακρυγιάννη στην Έκθεση του Λονδίνου, στη «Νέα Εστία», τόμ. 39, τεύχ. 444, 1 Ιανουαρίου 1946, σελ. 46.

Βαλέριος Γ. Μέξας, Μία εικονογραφημένη εποποιία της Ελληνικής Επανάστασης, στη «Νέα Εστία», τόμ. 19, τεύχ. 225, 1 Μαΐου 1936, σελ. 351.

F. P E R I L L A. 1821. FRAGMENTS DE LA VIE HEROIQUE DE MACRY-IANNIS SUIVIS DE SES IMAGES DE L' EPOPEE GREQUE, A. ATHENES, 1949.

Άγγελος Προκοπίου. Το '21 στη λαϊκή ζωγραφική του. Μονογραφία για μια εικονογραφημένη πηγή του Εικοσιένα, Αθήνα, 1940.

10) Βλ., ό.π., Β' Αρχείον Ιωάν. Μακρυγιάννη, τόμ. 2ος Απομνημονεύματα (1907), σελ. 338.

11) Βλ., ό.π., στη σημ. 10, σελ. 338. Αναφέρει σχετικά τους Αλέξ. Σούτσο, Σουμερλή, Κάρπο, Αμδρ. Φραντζή και Χριστόφ. Περραιβό.

12) Βλ., ό.π., στη σημ. 10, σελ. 497.

1821 αγωνιστής, ο Παναγιώτης Ζωγράφος⁽¹³⁾ από τη Σπάρτη με βοηθούς τα δυο παιδιά του, τους οποίους ο Μακρυγιάννης προσκάλεσε γι' αυτό το σκοπό στην Αθήνα και τους έθεσε κάτω από τις άμεσες διαταγές και υποδείξεις του και τη συνεχή επίβλεψη και επιστασία του, και κατὰ τη μαρτυρία του, «τους είχα μυστικούς και τους πλέρωνα και τους φαγοπότιζα»⁽¹⁴⁾. Πριν από την ανάθεση της πραγματοποίησης των εικονογραφιών στον Παναγιώτη Ζωγράφο, ο Μακρυγιάννης επισκέφτηκε όλες τις θέσεις, στις οποίες είχαν γίνει σημαντικές μάχες· γύρισε στην Αθήνα· ανάθεσε στην αρχή την πραγματοποίησή τους σ' ένα Φράγκο Ζωγράφο, που έφκειασε δυο - τρεις, που δεν τις θεώρησε καλές και επειδή δεν γνώριζε και τη γλώσσα του «τον πλέρωνα κ' έφυγε» προσκαλώντας σε συνέχεια τον Παν. Ζωγράφο⁽¹⁵⁾. Οι εικονογραφίες τελικά ήσαν 24, επειδή καταστράφηκε η 25η, που παρίστανε την Ελλάδα να σκύβει κάτω από τη διοίκηση του Βαυαρού αντιβασιλέα Άρμανσπεργκ⁽¹⁶⁾, και πραγματοποιήθηκαν σε 5 σειρές. Κατὰ τον Μάρτη του 1839, όταν η κυβέρνηση αποφάσισε να γίνει γιορτή, ο Μακρυγιάννης προσκάλεσε σε μεγάλο τραπέζι στο σπίτι του τους πρέσβεις «των ευεργέτων μας Δυνάμεων και τους φιλέλληνας, τους αγωνιστάς και τους αυλικούς και υπουργούς και δικούς μας σημαντικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς, ως διακόσιους πενήντα ανθρώπους»⁽¹⁷⁾. Στο τέλος του τραπεζιού παρουσίασε τις εικονογραφίες, και από τις 5 σειρές, τους πρόσφερε από μια στον βασιλιά και στους 3 πρέσβεις, τον Άγγλο, τον Γάλλο και τον Ρώσο και στο σπίτι του κράτησε την πέμπτη, πρωτότυπη, «πρώτα ξύλινα είκοσι πέντε· έχουν ελλείψεις· θα τα διορθώσω κι αυτά»⁽¹⁸⁾. Τη σειρά που είχε προσφέρει στον βασιλιά την έδωσε σε ένα Αλξ. Ησαΐα, δάσκαλο στο Ναύπλιο, με τη συμφωνία να ανατυπώσει τις εικονογραφίες στο Παρίσι με τη συμπαράσταση του Γάλλου φιλέλληνα Φαβιέρου, όμως αυτός πήγε στη Βενετία και θέλησε να τις τυπώσει, παρά τη συμφωνία «με τις ιδέες των φίλων του». «Όμως

13) Ο F R E D. B O I S S O N A S, ό.π., στο HISTOIRE PICTURALE DE LA GUERRE DE L' INTERDEPENDANCE HELLENIQUE, PREFACE, LA COLLECTION GENNADIUS ET PORTEFEUILLE MACRYIANNIS (1926) σελ. VIII χαρακτηρίζει σαν ένα απλό εικονογράφο, γιο και εγγονό αγιογράφου και ένα μέτριο τεχνίτη —MODESTE ARTISAN— που είχε φυσικά προσόντα, μάτι ζωγράφου, ποιητική φαντασία και την αίσθηση της σύνθεσης, επισημαίνοντας, επίσης, ότι ο Ζωγράφος εκφράζεται με μια ευάρεστη και παιδική αδεξιότητα —GAUCHERIE PLAISANTE ET ENFANTINE— με την πεποίθηση με ένα πνεύμα αυθόρμητο —UN GENIE SPONTANE.

14) Βλ.,ό.π., Β' Αρχαίον Ιω. Μακρυγιάννη, τόμ. 2ος, Απομνημονεύματα (1907) σελ. 339.

15) Βλ., ό.π., στη σημ. 14, σελ. 349 υποσ. α.

16) Βλ., ό.π., στη σημ. 9.

17) Βλ., ό.π., στη σημ. με αριθ. 14.

18) Βλ., ό.π., στη σημ. με αριθ. 14, σ.σ. 339 και 341.

ο Θεός ο Δίκαιος τόκοψε την Ζωήν»⁽¹⁹⁾. Αυτή η σειρά των εικονογραφιών, που είχε δοθεί στον Ησαΐα για ανατύπωση μετά τον θάνατό του παρέμεινε στη Βενετία, τελικά δε αυτή διασώθηκε, έπειτα από πολλές περιπέτειες, και κάτω από ανέλπιστες συνθήκες περιήλθε τελικά στην κατοχή του Ιω. Γενναδίου⁽²⁰⁾ —διαφυλάσσεται στη Γεννάδειο βιβλιοθήκη— ο οποίος και τη χαρακτηρίζει παραστατικότατα «πολύτιμη συνεισφορά» και «σωστή εικονογραφική εποποιΐα του '21»⁽²¹⁾.

Ανάμεσα στις διασωθείσες 24 εικονογραφίες των Ι. Μακρυγιάννη-Παναγιώτη Ζωγράφου συγκαταλέγεται και η εικονογραφία της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας. Η εικονογραφία αυτή, όπως άλλως τε και οι υπόλοιπες, είναι υδατογραφία σε χαρτόνι διαστάσεων 64X50, έγχρωμη και με έντονα ζωηρά τα χρώματα, ενώ «η εκτέλεση αρκετά αρχέγονη και παρά ταύτα πολύ ζωηρή και σε πολλά μέρη ευφυής»⁽²²⁾. Η εικονογραφία της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας διαχωρίζεται: α) Σ τ ο π ε ρ ι θ ώ ρ ι ο τ η ς, στο οποίο με ιδιόχειρη γραφή του Μακρυγιάννη καταγράφεται η μάχη και ο χαρακτηρισμός της· ο σχεδιασμός της· και η αναλυτική απαρίθμηση των παραστάσεων της και β) Σ τ η ν κ υ ρ ί ω ς ε ι κ ο ν ο γ ρ α φ ί α τ η ς μ ά χ η ς, προσώπων, αντιπάλων δυνάμεων, τοπογραφίας και άλλων συναφών γεγονότων της ευρύτερης περιοχής κατά τα ακόλουθα διαγραμματικά στοιχεία.

1. Το περιθώριο της εικονογραφίας: Στο επάνω μέρος του περιθωρίου της εικονογραφίας διαβάζεται: «Πρώτη μάχη των Ελλήνων κατά των Τουρκών κατά την γέφυραν της Αλαμάνας και θάνατος του Αρχηγού Διάκου και Ησαΐου Αρχιεπισκόπου Σαλώνων και επιλοίπων γενναίων αξιωματικών. Εικόνα 4. Δ.». Στο κάτω μέρος του περιθωρίου της εικονογραφίας γράφεται: «Μέρος των πολέμων της Ελλάδος σχεδιασθέντων κατά στοχασμόν και υπογόρευσιν και δι' ιδίων εξόδων του Συνταγματάρχου Μακρυγιάννη προς ευχαρίστησιν των Ελλήνων και Φιλελλήνων ευεργετών μας. Εσχεδιάσθησαν από το 1836-1839. Μακρυγιάννης (ιδιόγραφος υπογραφή)». Τέλος, στο κάτω, επίσης, περιθώριο με διαχωριστι-

19) Βλ., ό.π., στη σημ. με αριθ. 14, σ.σ. 340-341 και 498. Βλ. και HISTOIRE PICTURALE, ό.π., σ.σ. XVIII και XIX και ό.π., στη μ.μ. 14, τόμ. 1ος περιέχων τα ιστορικά έγγραφα (1907) σ.σ. 274-276 όπου το συμβόλαιο Μακρυγιάννη — Ησαΐα στον Αθηναίο συμβολαιογράφο Κων. Πιτάρη.

20) Βλ. HISTOIRE PICTURALE DE LA GUERRE DE L' INDEPENDANCE HELLENIQUE, ό.π., στη σημ. με αριθ. 9, Ι. Γ Ε Ν Ν Α Δ Ι Ο Υ Σ NOTICE HISTORIQUE σ.σ. XIII - XX.

21) Βλ. ό.π., στη σημ. με αριθ. 20, σ. XX. Η σειρά των εικονογραφιών, που διασώζεται στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, είναι αριθμημένη από 1-24. Βλ. και Β α λ ε ρ ί ο υ Μ έ ξ α, ό.π., στη σημ. με αριθ. 9.

22) Βλ. και HISTOIRE PICTURALE, ό.π., στη σημ. με αριθ. 20, σ. XIV την κρίση του Ιω. Γενναδίου.

κή γραμμή και, σε συνέχεια, στο δεξιό περιθώριο της εικονογραφίας καταγράφονται λεπτομερειακά οι παραστάσεις προσώπων, γεγονότων, αντιπάλων δυνάμεων και συναφών μαχών στην ευρύτερη περιοχή της γέφυρας της Αλαμάνας με απαρίθμησή τους από 1 έως 15, κατά την αρίθμηση, που σημειώνεται μέσα στην ίδια την εικονογραφία.

2. Η κυρίως εικονογραφία: Της κυρίως εικονογραφίας της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας στο μεν περίγυρο εικονογραφούνται γεγονότα είτε καταστάσεις σχετιζόμενες τόσο με την ίδια τη μάχη, όσο και με την ευρύτερη περιοχή της· στο δε κέντρο της και κατά το μεγαλύτερο μέρος της εικονογραφείται η ίδια η μάχη με τοπογραφία τις αντίπαλες δυνάμεις, κυρίαρχα πρόσωπα και καθετί άμεσα σχετιζόμενο με αυτή. Έτσι:

α. Περίγυρος της εικονογραφίας: Σ' όλη την έκταση του επάνω μέρους της εικονογραφείται α) γαλάζιος ορίζοντας με την παράσταση μερικών σύννεφων και μερικών ιπταμένων πουλιών· β) στο επάνω αριστερό μέρος της εικονογραφίας και κάτω πλέον από το νοητό ορίζοντα εικονογραφείται με αριθμό 14 η μάχη των Ελλήνων κατά των Τούρκων στο Πατρατζίκι και η κυρίευση του φρουρίου του, καθώς και η αντεπίθεση τουρκικών δυνάμεων και η νίκη τους κατά των επαναστατών με χαρακτηριστικές τις παραστάσεις του δασώδους λοφίσκου του φρουρίου, των αντίπαλων δυνάμεων και πέντε φουστανελοφόρων με υψωμένα τα γιαταγάνια τους, προφανώς Ελλήνων ηγετών της μάχης, με αριθμό 15 δε στον σχετικό σχολιασμό δηλώνεται ο αγωνιστής Νικόλαος Καθάριος⁽²³⁾, γ) στο επάνω μέρος και στο κέντρο του εικονογραφείται

23) Στο σχολιασμό, που επακολουθεί στο κάτω μέρος και στο δεξιό του περιθώριο της εικονογραφίας στον μεν αριθμό 14 σημειώνεται: Πολεμήσαντες οι Έλληνες εις το Πατρατζίκι εκυρίευσαν το φρούριον, την ακόλουθον ωφεληθείς Ο Δράμαλης από μεγάλην φθάσασαν εκεί δύναμιν ενίκησεν τους Έλληνες· στον δε αριθμό 15 σημειώνεται «ένας Έλληνας τον επλάκωσαν τέσσαροι Τούρκοι μέσα εις την χώρα και εσκότωσαν δύο και ο άλλος ο Τούρκος εμαχαίρωσε μέσα εις την κοιλία τον Έλληνα και με την μάχαιρα εις την κοιλίαν αντεπολέμησεν ενωμένους τους άλλους δύο και ήλθεν εις το ορδί όπου έμενα και του έβγαλεν ο ιατρός την μάχερην από την κοιλίαν και με αρκετόν ιατρόν ιατρεύθη. Οι αρχηγοί της αυτής μάχης Πανουριάς, Διοβουνιώτης, Κοντογιάννης, σκαλτζοδήμος, Σαφάκας, γκούρας, Νικήτας, Χατζηχρήστος, σταμούλης, Κομνάς, Χαλμούκης, Ράγκος, Μαμούρης, Ρυμάνης και Μακρυγιάννης και λοιποί αξιωματικοί και Έλληνες. Ο εις τον 15 Έλληνα ήταν από το χωρίον Κωλοβούτες, ονομάζετο δε Νικόλαος Καθάριος». Βλ. γι' αυτή τη μάχη Μακρυγιάννης, τόμ. 2ος Απομνημονεύματα, σ.σ. 148 - 149.

με αριθμό 5 φουστανελοφόρος ο Αθαν. Διάκος να επικάθεται όρθιος σε συμβολική παράσταση σούβλας πλαισιωμένος αριστερά και δεξιά από εικονογράφηση δένδρων,⁽²⁴⁾ και δ) στο επάνω δεξιά μέρος του περιγύρου της εικονογραφίας με αριθμό μεν 1 υπάρχει συμβολική παράσταση της Λαμίας και του φρουρίου της με κυματίζουσα σ' αυτό την τουρκική σημαία, με αριθμό δε 3 τουρκικές δυνάμεις πεζικού και ιππικού κινούμενες κατά πυκνή φάλαγγα προς τη γέφυρα της Αλαμάνας⁽²⁵⁾. Στο δεξιό, εξ άλλου, περίγυρο της εικονογραφίας εικονογραφείται α) μέρος του Μαλιακού κόλπου και μέσα σ' αυτόν επαναστατικά ελληνικά καράβια. β) στο κάτω μέρος με αριθμό 12 εικονογραφείται η αποβίβαση στη Στυλίδα του Οδυσσέα Ανδρούτσου, του Νικήτα και του Διοβουνιώτη και η νίκη τους κατά των Τούρκων με συμβολική παράσταση της Στυλίδας⁽²⁶⁾ και γ) στο πιο πάνω μέρος με αριθμό 13 εικονογραφείται συμβολικά η Αγία Μαρίνα και αντίπαλες δυνάμεις συγκρουόμενες⁽²⁷⁾.

6. Το κέντρο της εικονογραφίας: Το μεγαλύτερο και σημαντικότερο μέρος του κέντρου της εικονογραφίας κατέχουν οι αντίπαλες δυνάμεις, οι οποίες συγκρούστηκαν στη γέφυρα της Αλαμάνας, σχηματική παράσταση του Σπερχειού και της περιοχής του και τα ηγετικά πρόσωπα της μάχης. Αυτό το κέντρο διαχωρίζεται α) με την παράσταση του Σπερχειού με αριθμ. 11 σε δύο μέρη, ενώ μέσα σ' αυτόν εικονογραφούνται μερικοί Τούρκοι ιππείς και η έξοδος του ποταμού προς τον

24) Ο σχετικός σχολιασμός στο κάτω μέρος του περιθωρίου της εικονογραφίας με αριθμό 5 καθορίζει ότι τον Διάκο «τον επήγαν εις τον Ομέρ Βριώνη και Μεχμέτ πασά προς τους οποίους βασανιζόμενος και κολακευόμενος διά ν' αλάξη την πίστη του, είπεν εγώ Σκυλιά Έλλην Γεννήθηκα, Έλλην θ' αποθάνω. Τούτο ειπών αμέσως τον παλούκωσαν».

25) Κατά τον σχολιασμό στο κάτω μέρος του περιθωρίου της εικονογραφίας με αριθμό 1 παρίσταται η «Λαμία με το φρούριον» και με τον αριθμό 3 «πεζικόν και ιππικόν στράτευμα των Οθωμανών έως 8.000 εκστρατεύει ο Ομέρ Βριώνης και Μεχμέτ πασάς κατά την γέφυραν την οποίαν εκρατούσεν ο Διάκος με πολλά ολίγους Έλληνες. Το περισσότερον μέρος των Ελληνικών στρατευμάτων υπό την οδηγίαν του Πανουριά, Διοβουνιώτη, και Κοντογιάννη ευρίσκετο τοποθετημένον εις τα υψηλότερα μέρη». — Επίσημαίνεται ιδιαίτερα σ' αυτόν τον σχολιασμό του αριθμ. 3 ότι τα ονόματα «Ομέρ Βριώνης και Μεχμέτ πασάς έχουν συμπληρωθεί πάνω από τη σειρά της άλλης γραφής με πιο ανοικτό μελάνι και δίπλα υπάρχει μ ο ν ο γ ρ α φ ή τ ο υ Ι. Μ. (Ιω. Μακρυγιάννη).

26) Κατά τον σχολιασμό στο κάτω μέρος του περιθωρίου της εικονογραφίας στον αριθμό 12 σημειώνεται: «εις το χωρίον Στυλίδα ο Οδυσσεύς, ο Νικήτας, ο Διοβουνιώτης με 3.000 αποβιβάσθεντες εκεί Έλληνες εχάλασαν τους Τούρκους». Βλ. γι' αυτή τη μάχη Μ α κ ρ υ γ ι ά ν ν η, ό.π., σελ. 134 κ.ά.

27) Κατά τον σχολιασμό στον αριθμό 13 σημειώνεται: «Οι Έλληνες συγκροτήσαντες εις την Αγίαν Μαρίναν Μάχην, επολέμησαν με όλας τας δυνάμεις του Δράμαλη δέκα εξ ημέρας φονευθέντες και πληγωθέντες 500 περίπου Έλλη(νες) και αρκετοί Τούρκοι». Βλ. γι' αυτή τη μάχη Μ α κ ρ υ γ ι ά ν ν η, ό.π., σελ. 134, Μ. Ο ι κ ο ν ό μ ο υ, ό.π., σ.σ. 226 - 227.

Μαλιακό κόλπο⁽²⁸⁾, β) στο εκείθεν μέρος του Σπερχειού με αριθμό 11 εικονογραφείται η μάχη ανάμεσα σε Έλληνες, προφανώς φουστανελοφόρους, και Τούρκους, μάλιστα ιππείς, ενώ σπεύδουν στο πεδίο της μάχης συγκροτημένες τουρκικές δυνάμεις⁽²⁹⁾. με αριθμό 2 εικονογραφείται η γέφυρα της Αλαμάνας και κτίσμα κατά το ήμισυ διώροφο, με το οποίο εικονογραφείται το εκεί Χάνι⁽³⁰⁾ και με τον αριθμό 4 εικονογραφείται φουστανελοφόρος ο Αθαν. Διάκος, που είχε συλληφθεί και οδηγείται ανάμεσα σε Τούρκους ιππείς προς τους Τούρκους πασάδες⁽³¹⁾, και γ) στο εντεύθεν μέρος του Σπερχειού ποταμού εικονογραφούνται: συντεταγμένες δυνάμεις, που σπεύδουν να περάσουν τον ποταμό και ιδιαίτερα και κυριαρχικά, που καταλαμβάνουν εντυπωσιακά το μεγαλύτερο τμήμα, οι 5 ηγέτες της μάχης στην Αλαμάνα. Από αυτούς κυριαρχεί με τον αριθμό 6 ο Αθανάσιος Διάκος, ο οποίος εικονογραφείται φουστανελοφόρος, με κόκκινο φέσι, με γιαταγάνι στο δεξί του χέρι και την πιστόλα στο αριστερό, να πατά σταθερά στο έδαφος με ανοικτά τα πόδια και στη ρωμαλέα εξέχουσα φυσιογνωμία του να αποτυπώνεται αποφασιστικότητα, ξεχωριστά στα λάμποντα μάτια του με τον αριθμό 7 εικονογραφείται ο αρχιεπίσκοπος Σαλώνων Ησαΐας, με ιερατικό - πολεμική αμφίεση με πιστόλα στο δεξί και υψωμένο το αριστερό χέρι και με φυσιογνωμία, και αυτός, αποφασιστική για τη θυσία με τον αριθμό 8 και αμέσως αριστερά του Αθαν. Διάκου παρίσταται ο αδελφός του Κων. Μασσαβέτας με σταθερά ανοικτά τα πόδια με το δεξί να κρατά στο επάνω μέρος την πιστόλα του αδελφού του, δηλωτικό προφανώς στοιχείο της αγωνιστικής με αυτόν ενότητας, και με το αριστερό χέρι τη δική του πιστόλα, εικονογραφημένος σε στενή εξάρτηση με τον Διάκο με τον αριθμό 9 εικονογραφείται ο Μπακογιάννης και με τον αριθμό 10 ο Καλύδας, και αυτοί φουστανελοφόροι με γιαταγάνι και πιστόλα και με ανοικτά τα πόδια να πατούν στέρεα στο έδαφος⁽³²⁾. Τέλος, στην κάτω δεξιά γωνία της εικονογραφίας διαβάζεται με αδύναμα

28) Κατά τον σχολιασμό του κάτω περιθωρίου της εικονογραφίας στον αριθμό 11 σημειώνεται «οι Έλληνες μαχόμενοι μετά των Τουρκών».

29) Βλ., ό.π., στη σημ. με αριθ. 28.

30) Κατά τον σχολιασμό, ό.π., στον αριθμό 2 σημειώνεται: «Γέφυρα της Αλαμάνας και Χάνι».

31) Κατά τον σχολιασμό, ό.π., στον αριθμό 3 σημειώνεται: «Προχωρώντας ο Διάκος μετά του αρχιεπισκόπου και πολεμώντας με αυτό το πλήθος των εχθρών εφόρουν αρκετούς. Εφονεύθησαν και Έλληνες αρκετοί, και ο Δεσπότης, ο Καλύδας, ο Μπακογιάννης, ο αδελφός του Διάκου Μασσαβέτας, και ο ίδιος διάκος ελαβώθη και τον επήραν».

32) Στον σχολιασμό σημειώνονται: με τον αριθμό 6 «Ο Διάκος» με τον αριθμό 7 «Ο Δεσπότης» με τον αριθμό 8 «Ο αδελφός του Διάκου» με τον αριθμό 9 «Ο Μπακογιάννης» με τον αριθμό 10 «Ο Καλύδας».

γράμματα «χειρ Π. Ζωγράφου εκ Βορδώνια της Λακεδαιμόνος»⁽³³⁾.

Σε μια γενική κριτική θεώρηση της εικονογραφίας της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας των Ιω. Μακρυγιάννη - Παναγιώτη Ζωγράφου, είναι δυνατό να καταλήξει κανείς στις ακόλουθες διαπιστώσεις: καταφαίνεται σαφέστατα η προσπάθεια της εικονογραφικής παράστασης του συνόλου της περιοχής της μάχης, όσο και, στον περίγυρο, άλλων γεγονότων της ευρύτερης περιφέρειάς της· αποφασιστικός παράγοντας στην απόδοση της μάχης και άλλων συναφών γεγονότων της περιοχής, καθώς και της ηγεσίας της με κυρίαρχο τον Αθαν. Διάκο, υπήρξαν ο στοχασμός, οι αναμνήσεις, οι υποδείξεις και η άμεση επιστασία του Μακρυγιάννη· η εικονογράφηση προδίδει Ζωγράφο, ο οποίος αποδίδει τις παραστάσεις με έντονο τρόπο ενός λαϊκού και όχι έντεχνου Ζωγράφου, και ο οποίος όμως, παρά τις ατέλειες και την αφέλεια, που διακρίνει την απόδοση των παραστάσεών του, έχει την αίσθηση της σύνθεσης και αποδοτική φαντασία με αυθορμητισμό, με πίστη στην απόδοση των διηγήσεων ενός αυτοπτη μάρτυρα. Παρά τις όποιες ατέλειες, εύλογες για ένα Ζωγράφο, που δεν είχε φοιτήσει σε σχολειά, η εικονογραφία της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας, όπως, άλλως τε, και όλες οι άλλες, συνιστά ένα είδος χρονικού της μάχης ζωγραφικού και κάτι παραπάνω: ένα μάθημα πατριωτισμού και ηρωισμού αναλόγου προς αυτό, που προσφέρουν αντίστοιχες εκδηλώσεις, εκφάνσεις και δημιουργίες του αρχαιοελληνικού πνεύματος, προς τις οποίες άμεσα συνδέεται η μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνας.

3. Η γενέτειρα και το πατρώνυμο του Αθανασίου Διάκου

Για τον Αθαν. Διάκο και ειδικότερα για τη γενέτειρα και το πατρώνυμό του πολλοί θρύλοι, μύθοι και πολλά μυθοπλαστικά κατασκευάσματα επινοήθηκαν κατά περιόδους με κύρια γνωρίσματά τους τα ακόλουθα: α) Αυτά αναφάνηκαν και για πρώτη, κατά βάση, φορά άρχισαν να διαδίδονται μετά τη δεκαετία του 1860, μια εποχή, οπωσδήποτε απομακρυσμένη από τον αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας⁽³⁴⁾, β) Αυτά τα μυθεύματα βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση προς βασικές και κύριες πηγές του αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας, ελληνικές και ξένες⁽³⁵⁾, τις οποίες είτε

33) Βλ. και HISTOIRE PICTURALE, ό.π., στη σημ. με αριθ. 9, I. GENNADIUS PREFACE HISTORIQUE, Ε.. XIV.

34) Η σχετική με το θέμα διβλιογραφία χρονικά όρια αυτών των μυθευμάτων καθορίζει το 1859 με τον λογοτέχνη Λέοντα Μελά, ο οποίος στον πρόλογο της τραγωδίας του «Αθαν. Διάκος», Αθήνα 1859, θέτει ως τόπο γενέτειρας του Διάκου κατ' άλλους την Αρτοτίνη και κατ' άλλους τη Μουσούνισσα.

35) Βλ. γι' αυτές αμέσως παρακάτω.

αγνοούν ολότελα, είτε παρασιωπούν σκόπιμα. γ) Τα μυθεύματα αυτά αντικρούονται μεταξύ τους και σε τέτοιο μάλιστα βαθμό ώστε από αυτά να δημιουργείται πρωτοφανής και απαράδεκτη για την ιστορική επιστήμη, αλλά και για την κοινή λογική, σύγχυση⁽³⁶⁾. δ) Τα μυθεύματα και οι θρύλοι για τον Αθαν. Διάκο και ειδικότερα για τη γενέτειρα και το πατρώνυμό του διατυπώθηκαν από δόκιμους, πολλές φορές και κατά τα άλλα, ποιητές είτε λογοτέχνες⁽³⁷⁾, ξένους παντελώς προς την αυστηρά ιστορική έρευνα και την ανάλογη δεοντολογία και τεκμηρίωση. ε) Αυτών των ποιητών και λογοτεχνών και στα μυθεύματά τους για τον Αθαν. Διάκο είναι πρόδηλος ο αυτοσχεδιασμός και οι «ποιητική αδεία» αυθαίρετες πολλές φορές παραμορφώσεις των πραγματικών για τον Αθαν. Διάκο γεγονότων, οι οποίες μάλιστα προβάλλονται ως αυθεντικές και γνήσιες μαρτυρίες. στ) Κίνητρο αυτών των παραμορφώσεων στα μυθεύματα είναι, κατά το πλείστον, ο υπερβάλλον πατριωτικός και εθνικός ζήλος και η προσαρμογή των γεγονότων στις ατομικές των εμπνευστών τους επιδιώξεις. ζ) Λείπει στα μυθεύματα, σχεδόν ολότελα, η εξηλεγμένη διασταύρωση των πληροφοριών, που περικλείουν και η παραπληροφόρηση, επί του προκειμένου, επιτείνεται και από την απόσταση του χρόνου από τη ζωή και τη δράση του ήρωα της Αλαμάνας, αλλά και ξεχωριστά από την ηρωική φυσιογνωμία του ευάλωτη σε φανταστικές συλλήψεις, οι οποίες είναι απόβλητες από τον ιστορικό επιστήμονα και η) Αποτέλεσμα όλων αυτών των μυθευμάτων δεν είναι μόνον η παραποίηση και διαστρέβλωση της ιστορικής αλήθειας, αλλά και η εκρηκτική δημιουργία αντεγκλήσεων και τοπικιστικών διχοστασιών ανάμεσα σε διεκδικητές της γενέτειρας και του πατρώνυμου του Αθανασίου Διάκου.

Επισταμένη μελέτη της σχετικής, επί του προκειμένου θέματος, βιβλιογραφίας εκπλήσσει τον αντικειμενικό μελετητή για τις αντιφάσεις, που περικλείονται στις μυθοπλασίες για τον Αθαν. Διάκο και για την ανευθυνότητα, με την οποία αυτές, προβάλλονται ως πραγματικά γεγονότα δημιουργώντας, κοντά στα άλλα, προβλήματα κοινωνικού, επιστημονικού, αλλά και παιδευτικού χαρακτήρα. Από αυτές τις αντιφάσεις και τα αντικρουόμενα των μυθοπλασιών αυτών στοιχεία, ολότελα ξένα προς τις ιστορικές πηγές της Ελληνικής κατά το 1821 Επανάστασης επισημαίνουμε ενδεικτικά και χαρακτηριστικά: α) Ως προς το πατρώνυμό του Αθαν. Διάκου άλλοι δέχονται ότι ήταν το Γραμματι-

36) Βλ. για τα αντικρουόμενα ανάμεσα στα μυθεύματα για τον Αθαν. Διάκο στοιχεία παρακάτω.

37) Μνημονεύουμε ενδεικτικά, επί του προκειμένου, τον Αριστοτέλη Βαλαωρίτη, τον Κων. Κρυστάλλη, τον Σπύρο Ματσούκα, τον Χρ. Χριστοδασίλη, τον Σπύρο Μελά και άλλους.

1. Bataille de Marston. 2. Bataille de Tewkesbury. 3. Bataille de Tewkesbury. 4. Bataille de Tewkesbury. 5. Bataille de Tewkesbury.

La bataille de Marston fut donnée le 2. jour de May l'an 1213. entre le Roy Henri premier d'Angleterre et le Comte de Lincoln. Le Roy Henri premier d'Angleterre fut vaincu. Le Comte de Lincoln fut tué. Le Roy Henri premier d'Angleterre fut vaincu. Le Comte de Lincoln fut tué.

La bataille de Tewkesbury fut donnée le 4. jour de May l'an 1471. entre le Roy Edward le premier et le Prince de Clarence. Le Roy Edward le premier fut vaincu. Le Prince de Clarence fut tué. Le Roy Edward le premier fut vaincu. Le Prince de Clarence fut tué.

La bataille de Tewkesbury fut donnée le 4. jour de May l'an 1471. entre le Roy Edward le premier et le Prince de Clarence. Le Roy Edward le premier fut vaincu. Le Prince de Clarence fut tué. Le Roy Edward le premier fut vaincu. Le Prince de Clarence fut tué.

La bataille de Tewkesbury fut donnée le 4. jour de May l'an 1471. entre le Roy Edward le premier et le Prince de Clarence. Le Roy Edward le premier fut vaincu. Le Prince de Clarence fut tué. Le Roy Edward le premier fut vaincu. Le Prince de Clarence fut tué.

κός⁽³⁸⁾· άλλοι ότι ήταν Ψυχογιός⁽³⁹⁾· άλλοι ότι ήταν Κούσιος⁽⁴⁰⁾· ενώ για το βαπτιστικό όνομα του πατέρα του άλλοι το μαρτυρούν Νικόλαο⁽⁴¹⁾ και άλλοι Γεώργιο⁽⁴²⁾· β) ως προς τον αδελφό του άλλοι τον καταγράφουν ορθά Κωνσταντίνο και άλλοι Μήτηρο⁽⁴³⁾· γ) ως προς την αφιέρωση του στη Μονή Προδρόμου στην Αρτοτίνα, άλλοι μαρτυρούν ότι την αφιέρωση πραγματοποίησε η μητέρα του⁽⁴⁴⁾· άλλοι ο πατέρας του⁽⁴⁵⁾· άλλοι οι συγγενείς του⁽⁴⁶⁾· και άλλοι ότι ήταν ορφανός πατρός⁽⁴⁷⁾. δ) Ως προς τις ασχολίες του πατέρα του άλλοι μαρτυρούν ότι ασκούσε «ποιμενικόν βίον»⁽⁴⁸⁾· άλλοι ότι ήταν γεωργός⁽⁴⁹⁾· άλλοι ότι ήταν σκηνίτης⁽⁵⁰⁾· ε) και τέλος ως προς την γενέτειρα

38) Το πατρώνυμο αυτό μαρτυρεί ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης στα προλεγόμενα του έπους του «Αθανάσιος Διάκος», Αθήνα 1867, επισημαίνοντας ότι ο Διάκος είχε προπάτορα τον αρματολό της Παρνασσίδας Αθαν. Γραμματικό. Τον Βαλαωρίτη, επί του προκειμένου, ακολουθούν ο Ανάστας Ν. Γούδας, Βίοι Παράλληλοι των επί της αναγεννήσεως της Ελλάδος διαπρεψάντων ανδρών, τόμ. Η', Ηρώες της ξηράς, εν Αθήναις 1876, σελ. 423, ο Σπυρ. Φόρτης, Αθανάσιος Διάκος, 1874, ο Κων. Κρυστάλλης στο ποίημά του «Παράδεισος», δεύτερο στο έπος του «Αισκιά του Άδου», Αθήναι 1886, στις σημειώσεις, ο Κωστής Παλαμάς στο «Νεοελληνικόν Πάνθεον, οι κατά ξηράν ήρωες, όπου διογραφία του Αθαν. Διάκου, Αθήναι 1896, και άλλοι.

39) Το πατρώνυμο αυτό του Αθαν. Διάκου μαρτυρείται από τον Γεώργιο Κρέμο, Ιστορικά Επανορθώματα στο περ. «Απόλλων», έτος α' αρ. τεύχ. 1, εν Πειραιεί 1883, σ.σ. 9-10.

40) Βλ. Θεόδωρο Σπεράντσα, Από το συναξάρι του 1821. Ο Θανάσιος Διάκος, εν Αθήναις 1964, ανάτυπο από το περ. «Εφημέριος», σελ. 9. Για το πατρώνυμο Μασσαβέτας βλ. αμέσως παρακάτω.

41) Βλ. όπως παρακάτω στη σημ. με αριθ. 38.

42) Βλ. όπως παραπάνω στη σημ. 39.

43) Για την ορθότητα «Κωνσταντίνος» βλ. παρακάτω. Για το βαπτιστικό όνομα Μήτηρος του αδελφού του Διάκου βλ., ό.π., στη σημ. με αριθ. 38.

44) Βλ. Λέων Μελάς, ό.π., στη σημ. με αριθ. 34, Κων. Κρυστάλλης, ό.π., στη σημ. με αριθ. 38, κ.ά.

45) Βλ., ό.π., στη σημ. με αριθ. 38.

46) Βλ., ό.π., στη σημ. με αριθ. 40.

47) Βλ., Κων. Κρυστάλλης, ό.π., στη σημ. με αριθ. 38, Αλεξ. Σούτσος, Τουρκομάχος Ελλάς, έκδ. 4η, Αθήνα 1877, σελ. 44 στις σημ. του Ιου άσματος κ.ά.

48) Βλ., ό.π., στη σημ. με αριθ. 38.

49) Βλ., ό.π., στη σημ. με αριθ. 39.

50) Βλ. Φάνη Μιχαλόπουλου στην εφημ. «Καθημερινή», 25 Μαρτίου 1939 άρθρο «Ο Αθαν. Διάκος και η επανάσταση της Λεδαθείας, 29 Μαρτίου 1821».

του Διάκου, άλλοι μεν δέχονται τη Μουσουνίτσα⁽⁵¹⁾ και άλλοι την Αρτοτίνα⁽⁵²⁾, ενώ άλλοι είτε «αναμένουν τον ιστορικόν» για τον καθορισμό της⁽⁵³⁾, είτε δεν αποφαίνονται κατηγορηματικά γι' αυτήν⁽⁵⁴⁾. Η σύγχυση, που έχει δημιουργηθεί για τη γενέτειρα ιδιαίτερα και το πατρώνυμο του Αθαν. Διάκου, απότοκος των ανεύθυνων και αντιδεοντολογικών επιστημονικά μυθοπλαστών και μυθοπλαστικών κατασκευασμάτων διαλύεται και η επιστημονική ιστορική αλήθεια, επί του προκειμένου θέματος, αποκαθίσταται με τεκμήρια αδιάψευστα τις μαρτυρίες των υπάρχουσών ιστορικών πηγών του αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας, ελληνικών και ξένων, σε συνάρτηση και με σχετικά διασωζόμενα έγγραφα. Αυτές οι πηγές και αυτά τα έγγραφα πιστοποιούν αδιαφιλονίκητα τα ακόλουθα ως προς τη γενέτειρα και ως προς το πατρώνυμο του Αθαν. Διάκου, που είναι αντίστοιχα η Μουσουνίτσα, και ειδικότερα η Άνω Μουσουνίτσα, και το Μασσαβέτας.

Ι. Η γενέτειρα του Αθανασίου Διάκου: Πρώτη αυθεντική μαρτυρία, και έως σήμερα αναξιοποίητη, για τη Μουσουνίτσα ως γενέ-

51) Τη Μουσουνίτσα ως γενέτειρα του Αθαν. Διάκου δέχονται: ο Παύλ. Σύνδοξ στο ποίημά του «Ο Αθαν. Διάκος», Πάτραι 1862, σελ. 275, ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, ό.π., στη σημ. με αριθ. 38, ο Κων. Κρυστάλλης, ό.π., στη σημ. 38, ο Κωστής Παλαμάς, ό.π. στη σημ. 38, ο Σπύρος Μελάς στα «Ματωμένα ράσα», Αθήναι 1933, ο Σπυρ. Φόρτης, ό.π., στη σημ. 38, ο Αναστ. Γούδας, ό.π., στη σημ. 38, ο Κων. Παπαχρίστος, Πού εγεννήθη ο Αθαν. Διάκος, Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, τόμ. ΙΔ', 1939, σ.σ. 474-482, ο Δημ. Φωτιάδης, Η Επανάσταση του Εικοσένα, τόμ. 2ος, Αθήναι 1971, σελ. 42 κ.ά.

52) Την Αρτοτίνα ως γενέτειρα του Αθαν. Διάκου μαρτυρούν: ο ποιητής Σπύρος Ματσούκας στη συλλογή του «Γλυκοχαράματα» στην αφιέρωσή του στον Αθαν. Διάκο· Χρήστος Χρηστόβασίλης στα «Εθνικά άσματα», Αθήναι 1902, σελ. 321· το Ηρώον του αγώνος, τεύχ. Ιο 1910· ο Ν. Γκινόπουλος στο περ. «Νέα Εστία», τόμ. Ε', 1929, σελ. 250· ο Δημ. Λουκόπουλος στο «Ημερολόγιο της Μ. Ελλάδας» 1932, σ.σ. 295-310, ο Φάνης Μιχαλόπουλος, ό.π., στη σημ. 50, ο Πέτρος Καλονάρος στο «Βαρνάκοβα», Άμφισσα 1957, σελ. 43 υποσ. 2, ο Νικ. Παπακωνσταντίνου «Αθαν. Διάκος, ο ήρωας της Αλαμάνας» Αθήναι 1968, σελ. 142, ο Στέφ. Ξένος «Η ηρωΐς της Ελλ. Επανάστασεως», Λονδίνο 1861, τόμ. α', σελ. 89, ο Γεώρ. Κρέμος, ό.π., στη σημ. 39 κ.ά.

53) Βλ. Ανδρ. Καρκαβίτσα «Ιστορικά σημειώσεις περί Αθαν. Διάκου» στο περ. «Εστία», τόμ. κε', 1888, σελ. 283.

54) Βλ. Παύλ. Ροδίου Βιογραφία Αθαν. Διάκου στο περ. «Έφορος Στρατιωτικός», τόμ. α', σελ. 165, «ο Αθαν. Διάκος φέρεται διά στόματος ην εξ Αρτοτίνης» Γεωργ. Γαζής, Λεξικόν της Επανάστασεως των Ελλήνων, 1971 σελ. 48 «Διάκος πατρίδα είχεν ως λέγουσι την Αρτοτίναν, ενώ σε υποσημ. μνημονεύει την μαρτυρία του Χριστ. Περραιβού ότι γενέτειρα του Διάκου ήταν η Μουσουνίτσα» Αλ. Ξ. Σούτσου, Τουρκομάχος Ελλάς, ό.π., στη σημ. 47 «ο Αθανάσιος όστις διάκος φέρεται, διά στόματος γεννηθείς εις Αρτοτίνην» Ιω. Ζαμπελίου, Άπαντα, τόμ. Β', σελ. 155, Ζάκυνθος 1860, 9η τραγωδία «ο Διάκος κατάγεται εκ Μουσουνίτσης ή ως άλλοι λέγουσιν εξ Αρτοτίνης» Λέοντος Μελά, ό.π., στη σημ. 34 «κατ' άλλους πατρίς η Αρτοτίνα, κατ' άλλους η Μουσουνίτσα».

τειρας του Αθαν. Διάκου συνιστά η μαρτυρία του *Ιωάννου Μαμουρή, του Γιάννη ή Ιωάννη Γκούρα*, όπως ο ίδιος συνήθιζε να υπογράφει⁽⁵⁵⁾. Αυτός, αγωνιστής του 1821 με σημαντική επαναστατική δράση, γεννημένος στη Δρεμίτσα της Παρνασσίδας, πρωτοπαλλήκαρο και εξάδελφος του στρατηγού Ιω. Γκούρα, έδρασε στην αρχή της επανάστασης με το σώμα του Πανουριά ως μπουλουκτσής - αποσπασματάρχης. Πήρε την προσωνομία Γιάννης ή Ιωάννης του Γκούρα από τους συμπολεμιστές του ένεκα της μεγάλης οικειότητας και εμπιστοσύνης, που του είχε ο εξάδελφός του στρατηγός Ιω. Γκούρας. Με το σώμα του Πανουριά πήρε μέρος στην αντιμετώπιση των τουρκικών δυνάμεων του Κιοσέ Μεχμέτ και Ομέρ Βρυώνη στην περιοχή της ευρύτερης περιοχής της Αλαμάνας και ειδικότερα στη Χαλκομάτα και Μουσταφάμπεη. Αργότερα, ο ίδιος, σε σχετικό πιστοποιητικό του, το οποίο υπόγραψε ιδιόχειρα⁽⁵⁶⁾, μαρτυρεί ότι ο Αθαν. Διάκος καταγόταν από την Άνω Μουσούντσα. Η μαρτυρία αυτή του Ιωάν. Μαμούρη ή Ιωάν. του Γκούρα είναι αδιαφιλονίκητη, αφού υπήρξε *σύγχρονος του Αθαν. Διάκου* και *συμπολεμιστής* του κατά των τουρκικών δυνάμεων του Κιοσέ Μεχμέτ και του Ομέρ Βρυώνη στο τρίγωνο Χαλκομάτα - γέφυρα της Αλαμάνας - Γοργοπόταμος⁽⁵⁷⁾ και επομένως είχε άμεση αντίληψη και γνώση του Αθαν. Διάκου και του αδελφού του Κωνσταντίνου. Είναι, γι' αυτό, η μαρτυρία του Μαμούρη ή Ιωάν. του Γκούρα⁽⁵⁸⁾

(55). Βλ. και παρακάτω στα έγγραφα, με αριθ. 2.

(56) Βλ. αυτό στο έγγραφο με αριθ. 2.

(57) Είναι γνωστό ότι το σχετικό πολεμικό συμβούλιο των Αθαν. Διάκου, Πανουργιά και Διοβουνιώτη αποφασίστηκε να αντιμετωπιστούν οι δυνάμεις των Κιοσέ Μεχμέτ και Ομέρ Βρυώνη με την ανάπτυξη των δυνάμεων του Πανουριά στην περιοχή Χαλκομάτας — Μουσταφάμπεη του Διοβουνιώτη στην περιοχή του Γοργοπόταμου και του Αθαν. Διάκου στην περιοχή της Αλαμάνας.

(58) Ενωρίς ο Ιω. Μαμούρης ή Ιω. του Γκούρα πήρε μέρος στον αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας, επηρεασμένος προφανώς και από τον εξάδελφό του στρατηγό Ιω. Γκούρα. Κατατάχτηκε στο σώμα του Πανουριά και με αυτό πήρε μέρος στην επίθεση κατά της τουρκικής φρουράς της Άμφισσας, η οποία κλείστηκε στο φρούριό της για να αναγκαστεί τελικά σε παράδοση. Αργότερα πήρε μέρος στην αντιμετώπιση των δυνάμεων του Κιοσέ Μεχμέτ και Ομέρ Βρυώνη στη θέση Χαλκομάτα — Μουσταφάμπεη στο Χάνι της Γραβιάς με τον Οδυσσέα Ανδρούτσο στη μάχη στα Βασιλικά· στίς μάχες στη Στυλίδα και στην Αγ. Μαρίνα· σε άλλες μεταγενέστερες μάχες και στην πολιορκημένη από τον Κιουταχή Ακρόπολη της Αθήνας. Βλ. Μ. Οικονόμου, ό.π., σ.σ. 129 - 130 και 172 - 173, Χριστ. Περραιβόυ, Απομνημονεύματα πολεμικά, Νο 2 στις εκδ. Γ. Τσουκαλά, Αθήναι 1956, σσ. 67 - 69, Σπ. Τρικούπη, ό.π., σσ. 69 - 70, Ιω. Φιλήμονος, ό.π., σσ. 69 και 193 κ.ά. Ο Μακρυγιάννης σχολιάζοντας πρόσωπα, και γεγονότα στην εικονογράφηση της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας, ό.π., στη σημ. 23, μνημονεύει τον Μαμούρη, μαζί με άλλους, να παίρνει μέρος στη μάχη ενάντια στο Πατρατζίκι (Υπάτη) και στο φρούριό του.

για την Μουσουνίτσα και μάλιστα την Ἄνω ως γενέτειρας του Αθανασίου Διάκου, μαρτυρία, η οποία και μόνη της, ως αυθεντική, καταρρίπτει κάθε άλλη εκδοχή για τη γενέτειρα του ήρωα της Αλαμάνας. Σ' αυτή την αυθεντική μαρτυρία του Ιωάν. Μαμούρη ή Ιωάν. του Γκούρα, σύγχρονου και συμπολεμιστή του Αθαν. Διάκου ενάντια στις δυνάμεις του Κιοσέ Μεχμέτ και του Ομέρ Βρυώνη προστίθενται και άλλες μαρτυρίες Ελλήνων πρωταγωνιστών και ιστοριογράφων της Ελληνικής κατά το 1821 Επανάστασης και ξένων Φιλελλήνων, που την ιστόρησαν. Αυτές είναι:

α) **Ι Ε Λ Λ Η Ν Ι Κ Ε Σ Μ Α Ρ Τ Υ Ρ Ι Ε Σ**. Ανάμεσα σ' αυτές προέχει η μαρτυρία του ιστορικού της Ελληνικής στα 1821 Επανάστασης και ενός από την ευρύτερη ηγεσία της **Ι ω. Φ ι λ ή μ ο ν ο ς**, ο οποίος ρητά μαρτυρεί⁽⁵⁹⁾ ότι ο Αθαν. Διάκος «ανεδείχθη αφ' εαυτού και ουχί διὰ κληρονομικής οπλαρχηγίας»⁽⁶⁰⁾ και ότι ήταν «Δωριεύς την γενεθλίαν γην **ε κ τ ο υ χ ω ρ ί ο υ Μ ο σ ε ν ί τ σ η ς**»⁽⁶¹⁾. Τη μαρτυρία αυτή του **Ι ω. Φιλήμωνος** επικουρεί θετικά και η μαρτυρία του **Χ ρ ι σ τ ό φ ο ρ ο υ Π ε ρ ρ α ι β ο ύ**⁽⁶²⁾, ο οποίος αναφερόμενος στους οπλαρχηγούς της Ἀμφισσας, Λειβαδιάς και Θήβας σημειώνει για τον Αθαν. Διάκο «Πατρίς του το χωριό **Μ ο υ σ ι ν ί τ Ζ α** της επαρχίας Λιδωρκίου, από το οποίο απέχει 6 ώρας»⁽⁶³⁾. Πρέπει εδώ να επισημανθεί το γεγονός ότι άλλες ελληνικές πηγές του '21 δεν αναφέρονται στη γενέτειρα του Αθαν. Διάκου, ενώ τόσο ο **Ι ω. Φιλήμων**, όσο και ο **Χριστόφ. Περραιβός** όχι μόνον έζησαν τα γεγονότα, αλλά είναι, ως προς το προκείμενο θέμα, οι

(59) Βλ. **Ι ω. Φιλήμωνος**, Δοκίμιον Ιστορικόν της Ελληνικής Επανάστασεως, τόμ. 3ος, Αθήναι 1860, σσ. 78-79. Πρέπει να επισημανθεί ότι ο **Ι ω. Φιλήμων** δημοσίευσε το δοκίμιο αυτό στα 1859-1861 αφού, οπωσδήποτε, το συνέγραψε ενωρίτερα, πιθανότατα στη δεκαετία του 1830.

(60) Αυτή η μαρτυρία καταρρίπτει την πολύ μεταγενέστερη και ατεκμηρίωτη μαρτυρία του **Α ρ ι σ τ. Β α λ α ω ρ ί τ η** και όσων τον ακολούθησαν, ο π., στη σημ. 51, ο οποίος ισχυρίζεται ότι ο προπάτορας του Αθαν. Διάκου, ο Αθαν. Γραμματικός, ήταν αρματωλός της Παρνασσίδας.

(61) Προσθέτει δε ο **Ι ω. Φιλήμων**, ό.π., στη σημ. 59 ο Αθαν. Διάκος «έκλινε, δεκαεπταετής ών, γόνυ μετανοίας εν τω μοναστηρίω του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, κειμένω κατά το Ερίνειον (την Αρτοτίαν). Αγαπήσας δ' ούτω τον βίον των μοναστών διετέλει πρώτον παίς μοναστού (καλογεροπαίδι) και μετέπειτα εχειροτονήθη Διάκονος».

(62) Βλ. **Χ ρ ι σ τ ό φ ο ρ ο υ Π ε ρ ρ α ι β ο ύ**, Πολεμικά Απομνημονεύματα, ό.π., στη σημ. 56, σελ. 53, υποσ.*.

(63) Προσθέτει δε ο **Περραιβός**, ό.π., στη σημ. 62 ότι ο Διάκος «νέος ών εδέχθη μοναχικόν σχήμα χειροτονηθείς διάκονος» για να γίνει σε συνέχεια ένεκα των ικανοτήτων του οπλαρχηγός της Λειβαδιάς έπειτα από επεισόδιο, που του συνέβη στο μοναστήρι του Προδρόμου, με Τούρκο αξιωματούχο. — Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι ο **Χριστ. Περραιβός** δημοσίευσε τα απομνημονεύματά του κατά το 1836.

πλησιέστεροι μετά του Ιω. Μαμούρη ή Ιωάν. του Γκούρα μάρτυρες των γεγονότων και επομένως αξιόπιστοι.

β) Ξένες μαρτυρίες (για την γενέτειρα του Αθανασίου Διάκου). Από τις Ξένες πηγές, οι οποίες αναφέρονται στη ζωή, τη δράση και τη θυσία του Αθαν. Διάκου χωρίς να μαρτυρούν για τη γενέτειρά του, εξαίρεση αποτελούν δύο σημαντικές πηγές, που ρητά ως γενέτειρα του ήρωα της Αλαμάνας μαρτυρούν τη Μουσουνίτσα, η οποία, έτσι, και διεθνώς προβάλλεται με αυτή την ιδιότητά της. Αυτές οι Ξένες πηγές και μαρτυρίες είναι: του Άγγλου φιλέλληνα Γεωργίου Φίνλεϋ, ο οποίος πήρε ενεργό μέρος στον αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας και ο οποίος ρητά αναφέρει ότι «ο Διάκος, που ήταν ονομαστός —και δίκαια— για το θάρρος και τον πατριωτισμό του καταγόταν από το χωριό Μουσουνίτσα στα βόρεια των Βαρδουσιών (Κόρακα)»⁽⁶⁴⁾. Τη μαρτυρία αυτή του FINLEY επιβεβαιώνει και ο Μέντελσων Βαρθόλδου, ο οποίος, επίσης, ρητά μαρτυρεί ότι ο Αθαν. Διάκος ήταν «ρωμαλέος και εύμορφος χωρικός μείραξ εκ Μουσουνίτσης»⁽⁶⁵⁾. Από τους νεώτερους ιστορικούς, οι οποίοι ασχολήθηκαν και με τον καθορισμό της γενέτειρας του Αθαν. Διάκου, κατονομάζοντας τη Μουσουνί-

(64) Βλ. Γεωργίου Φίνλεϋ, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, τομ. α', μετάφραση Αλίκης Γεωργούλη, θεώρηση Ελένης Γαρίδη, Επιμέλεια, συμπληρώσεις, σχολιασμός Τάσου Βουρνά, Αθήνα 1972, σελ. 225. Προσθέτει δε ο Φίνλεϋ ότι «παρ' όλη την προσωνομία του «διάκος» δεν είχε ποτέ χειροτονηθεί ούτε διατηρούσε γενειάδα» ότι στα παιδικά του χρόνια τον είχαν κλείσει στο μοναστήρι του Άη - Γιάννη στην Αρτοτίνα, όπου αναπτύχθηκε σε έφηβο ρωμαλέο και όλο ενεργητικότητα και όπου έμαθε να αγαπάει περισσότερο τον βουνήσιο αέρα παρά τα διβλία και τέλος ότι έμαθε να γράφει ευανάγνωστα άν και δεν έδινε μεγάλη προσοχή στους γραμματικούς κανόνες και στην ορθογραφία.

Το αγγλικό κείμενο GEORGE FINLEY, HISTORY OF THE GREEK REVOLUTION, VOL I, EDINBURGH AND LONDON, M. DCCCL XXI (1861) p. 198 έχει έτσι: «DIACOS BECAME THE MILITARY LEADER OF THE CHRISTIANS, A MAN JUSTLY CELEBRATED FOR HIS COURAGE AND PATRIOTISM. HE WAS A NATIVE OF THE VILLAGE OF MUSSONITZA, ON THE NORTHERN SLOPE OF MOUNT VARDOUSSI CKORAX. HIS BAPTISMAL NAME WAS ATHANASIOS, AND THOUGH CALLED «THE DEACON» HE HAS NEVER RECEIVED ORDERS, NOR DID HE WEAR A BEARD, IN EARLY YOUTH HE WAS PLACED IN THE MONASTERY OF AGHIOS IOANNES, AT ARTOTINA, WHERE HE GREW UP A STRONG ACTIVE LAD, FONDER OF THE MOUNTAIN AIR THAN OF HIS BOOK, THOUGH HE LEARNED TO WRITE INTELLIGIBLY. BUT WITH LITTLE ATTENTION TO GRAMMAR AND ORTHOGRAPHY».

(65) Βλ. Κρόλου Μέντελσων Βαρθόλδου, Ιστορία

τσα, από μεν τους Ξένους μνημονεύουμε: τον Γ ο υ σ τ α ύ ο Φ ρ ε ι - δ ε ρ ί κ ο Χ έ ρ τ σ β ε ρ γ (GUST. HERTSBERG), ο οποίος επισημαίνει ότι «ο Αθανάσιος ήτο υιός αγρότου διαλάμπων επί κάλλει νεαρῷ, καταγόμενος εκ της ου μακράν του Καρπενησίου εν τη βορείᾳ κλιτυῖ του Τυμφρηστοῦ κειμένης κώμης Μ υ σ ο ν ί τ ζ η ς, καλούμενος συνήθως Δ ι ᾱ κ ο ς» κατὰ τη μετάφραση του καθηγητῆ της ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Αθῆνας Παύλου Καρολίδη⁽⁶⁶⁾· από δε τους Ἕλληνες μνημονεύουμε: τον Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο Πα πα χ ρ ῖ σ τ ο, ο οποίος ερεῦνησε και επιτόπια το θέμα, το οποίο κατέστη και ανακοίνωση στην Ἀκαδημία Αθηνῶν⁽⁶⁷⁾ και τον Δ η μ ῆ τ ρ η Φ ω τ ι ᾶ δ η, ο οποίος χαρακτηρίζοντας τον Διάκο ως ἥρωα «που θα συγκινεῖ πάντα τις ψυχές των Ελλήνων» επισημαίνει ότι «γεννήθηκε στη Μ ο υ σ ο ν ῖ τ σ α

της Ελλάδος, μετάφραση Αγγέλου Βλάχου εκ του γερμανικού, 1873, σελ. 284, όπου προσθέτει ότι της επανάστασης στη Λειβαδιά αρχηγός ήταν «η ευγενής του Διάκου μορφή» και ότι αρχικά ήταν προωρισμένος για το ιερατικό στάδιο, κλείστηκε όμως από τους συγγενείς του σε μοναστήρι, ενώ ο αέρας των βουνών τον έθελγε περισσότερο από το ευχολόγιο και τις λιτανείες. Βλ., επίσης και τη μετάφραση από τον Μιχαήλ Ιω. Παπαρρηγόπουλο Μ έ ν δ ε λ σ ω ν Β α ρ θ ό λ δ υ, Ιστορία της Ελλάδος από της υπό των Τούρκων αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως εν έτει 1453 μέχρι των καθ' ημάς χρόνων, μεταγλωτισθείσα «εκ της γερμανικής υπό Μιχαήλ Ιω. Παπαρρηγοπούλου, μέρος πρώτον, εν Αθήναις 1872, σελ. 290. Το γερμανικό, επί του προκειμένου θέματος, κείμενο εις KARL MENDELSON BARTHOLDY, GESCHICHTE GRIECHENLANDS VON DER EROBERUNG KONSTANTINOPELS DURCH DIE TURKEN IM JAHRE 1453 BIS AUF UNSERE TAGE, LEIPZIG 1870, 1ος σελ. 207, έχει έτσι: «UNF DIE RACHRICHT BER BORFABLE VON SALONA ERHOF FICH DAS REICH, START BEVOLFERTE LIVADHIA AND HIER STAND DIE EDLESE BERFONTICHTEIT BES DIACOS ANDER SPIGE IN FTAFTIGER SCHONER BAUERBURSCHE AUS MUSSONITJA WAR...».

⁶⁶ (66) Βλ. Γ ο υ σ τ α ύ ο υ Φ ρ ε ι δ ε ρ ί κ ο υ Χ έ ρ τ σ β ε ρ γ, Ιστορία της Ελληνικής επανάστασεως, μετάφρασις Παύλου Καρολίδου, τόμ. 1ος εν Αθήναις 1917, σελ. 84, όπου προστίθεται ότι πήρε το όνομα Διάκος (Διάκονος) «διότι την της νεότητος παιδευσιν είχε λάβει εν τη περί την αρτοτίαν παρά το όρος Κόρακα (νυν Βαρδούσια) μονήν τη Αγίου Ιωάννου» χωρίς όμως να χειροτονηθεί. Η έλλειψη σχετικού υποσελιδίου υπομνηματισμού διαφορετικής από τη Μουσούνιτσα γενέτειρας του Αθαν. Διάκου από τον πανεπιστημιακό ιστορικό καθηγητή Παύλο Καρολίδη φρονούμε ότι και αυτός τη Μουσουνίτσα δέχεται ως γενέτειρα του Αθανασίου Διάκου.

του Παρνασσού» και κατά τη θυσία του ήταν 33 χρόνων⁽⁶⁸⁾. Με βάση αυτές όλες τις μαρτυρίες και μάλιστα τις αυθεντικές, ελληνικές και ξένες, οι οποίες καταγράφονται σε πηγές του αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας αδιαμφισβήτητο και αδιαφιλονίκητο πλέον γεγονός είναι ότι γενέτειρα του Αθαν. Διάκου υπήρξε η Μουσουνίτσα και ότι κάθε άλλη, μεταγενέστερη μάλιστα του '21, διαφορετική γνώμη, η οποία προέρχεται από άτομα ξένα προς τα επιστημονικά ιστορικά δεδομένα είναι εσφαλμένη και επομένως απαράδεκτη για την ιστορική επιστήμη.

2. Το πατρώνυμο του Αθανασίου Διάκου: Πρώτη, επίσης, αυθεντική μαρτυρία για το πραγματικό και γνήσιο πατρώνυμο του Αθαν. Διάκου, το οποίο επιμαρτυρεί και τη Μουσουνίτσα ως γενέτειρά του, συνιστά αδιάφυστα η μαρτυρία του Ιω. Μαμούρη ή Ιωάν. του Γκούρα. Αυτός σε σχετικό πιστοποιητικό του⁽⁶⁹⁾, το οποίο χορήγησε στον Δήμο Μασσαβέτα, γιο του Κωνσταντίνου Μασσαβέτα και ανεψιό του Αθαν. Διάκου, αδελφού του Κωνσταντίνου, πιστοποιεί «ενσυνειδήτως και επί τη οριζόμενη υπό του νόμου ποινή», ότι ο Κωνσταντίνος Μασσαβέτας από το χωριό Άνω Μουσουνίτσα, ήταν αδελφός του Αθαν. Διάκου και ότι έπεσε ηρωικά στην Αλαμάνα δίπλα του με χρησιμοποίηση του νεκρού σώματός του από τον Διάκο «ως προπυργίου κατά των απείρων σφαιρών του εχθρού». Όπως έχει ήδη τονισθεί και για τη γενέτειρα του Αθαν. Διάκου, η μαρτυρία αυτή του Ιω. Μαμούρη ή Ιωάν. του Γκούρα, σύγχρονου και συμπολεμιστή του Διάκου κατά των δυνάμεων του Κιοσέ Μεχμέτ και του Ομέρ Βρυώνη στην ευρύτερη περιοχή της Αλαμάνας, καταρρίπτει κάθε εκδοχή για διαφορετικό από το «Μασσαβέτας» πατρώνυμο του Αθαν. Διάκου⁽⁷⁰⁾. Μια δεύτερη, εξ ίσου αυθεντική, μαρτυρία για το πραγματικό πατρώνυμο «Μασσαβέτας» του Αθαν. Διάκου με αυτή του Ιω. Μαμούρη ή Ιωάν. του Γκούρα είναι η μαρτυρία του στρατη-

67) Βλ. Κων. Παπαχρίστου, που εγεννήθη ο Αθαν. Διάκος, στα πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, τόμ. ΙΔ', 1939, σσ. 474 - 482, ο οποίος εύστοχα επισημαίνει ότι η λαϊκή φαντασία έπλασε θρύλους και παραδόσεις για τον Αθανάσιο Διάκο, που επιτάθηκαν από αυτοσχέδιους ιστορικούς και τοπικιστικούς εγωϊσμούς παραμορφώνοντας την ιστορική αλήθεια.

(68) Βλ. Δημήτρη Φωτιάδη, Η επανάσταση του Εικοσιένα, τόμ. 1ος Αθήναι 1971, σελ. 42.

69) Βλ. αυτό στα έγγραφα με αριθμό 2.

70) Ο Αριστ. Βαλαωρίτης, ό.π., στη σημ. με αριθ. 38 ισχυρίζεται μόνος

γ ο ὺ Μ α κ ρ υ γ ι ᾶ ν ν η, που καταγόταν, ως γνωστόν, από τον Α-
βορίτη της Δωρίδας. Ο ίδιος μαρτυρεί ότι δεν του ήταν άγνωστη η προ-
σωπικότητα του Αθαν. Διάκου στις παραμονές της έναρξης του αγώνα
της Ελληνικής Ανεξαρτησίας. Συγκεκριμένα καταγράφει στα «Απομνη-
μονεύματά» του⁽⁷¹⁾ ότι κρίθηκε εύλογο από τον Οικονόμο της Άρτας,
τον Γώγο και τον Σκαρμίτζο να σταλεί αυτός «ως πρματευτής» στην
Πάτρα και από εκεί να περάσει «εις την Ανατολικήν Ελλάδα ν' ανταμώ-
σει πρώτα τον Διάκο, να τον ρωτήσω διά τα τρέχοντα και να του ειπώ
να βαρέσουμε σε όλα αυτά τα μέρη» και ότι φτάνοντας στην Πάτρα συ-
νάντησε τον Οδυσσέα Ανδρούτσο, στον οποίο είπε «όλα τα τρέχοντα»
και ότι «θα πάγω και εις τον Διάκο και αλλουνούς», χωρίς όμως να το
πραγματοποιήσει γιατί ο Οδυσσέας του είπε ότι «αγροίκησα αυτούς και
θα χτυπήσουνε», με αποτέλεσμα να ξαναγυρίσει στην Άρτα. Ο Μακρυ-
γιάννης εποπτεύοντας λίγα χρόνια αργότερα και καθοδηγώντας τον λαϊ-
κό ζωγράφο Παν. Ζωγράφο στην εικονογράφηση, κοντά σε άλλες μάχες,
και της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας, ιδιόχειρα σχολίασε στο περι-
θώριο της εικονογραφίας πρόσωπα και γεγονότα της εικονογραφικής αυ-
της παράστασης αριθμημένα. Έτσι στο σχόλιο με αριθ. 3 ο Μακρυγιάν-
νης μαρτυρεί ότι κατά τη μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνας «εφονεύθησαν
και Έλληνες αρκετοί και ο Δεσπότης, ο Καλύβας, ο Μπακογιάννης, ο
α δ ε λ φ ό ς τ ο υ Δ ι ᾶ κ ο υ Μ α σ σ α β ῆ τ α ς, και ο ίδιος
Διάκος ελαβώθη και τον επήραν»⁽⁷²⁾. Οι δύο αυτές μαρτυρίες του Ιωάν.

α υ τ ό ς και ολότελα ατεκμηρίωτα και εσφαλμένα ότι ο πατέρας του Αθαν. Διάκου
Νίκος, γιός του αρματολού της Παρνασίδας Αθαν. Γραμματικού, είχε δύο
γιούς: Τον Μήτηρο (διάβαζε σωστά Κωνσταντίνο) και τον Αθανάσιο (Διάκο) και ότι
τον Μήτηρο τον υιοθέτησε ο Ιω. Μασσαβέτας, άτεκνος σύζυγος της θείας του από τον
πατέρα του Στάμω, από τον οποίο πήρε και την επωνυμία Μασσαβέτας. - Επι του
προκειμένου τα σφάλματα που σημειώνονται είναι σημαντικά γιατί: α) ο αδελφός ττυ
Αθαν. Διάκου δεν λεγόταν Μήτηρος, αλλά Κωνσταντίνος, βλ. εκτός από άλλες πηγές
τα έγγραφα 1,2,3,4. Το «Μήτηρος» φαίνεται ανταποκρινόταν περισσότερο στην
ποιητική φαντασία του Βαλαωρίτη ως ρωμαλαιότερο του Κωνσταντίνος, και β) το όνο-
μα Στάμω μαρτυρείται ως βαπτιστικό όνομα της γυναίκας του Κων. Μασσαβέτα, α-
δελφού του Διάκου, βλ. έγγραφο με αριθ. 4 και όχι της «Της εκ πατρός θείας,
του Κωνσταντίνου και του Αθαν. Διάκου. - Ο ένθερμος πατριωτικός ζήλος του Αριστ.
Βαλαωρίτη δεν του επέτρεψε γενικά την επιστημονική ιστορική τεκμηρίωση των ισχυ-
ρισμών του.

71) Βλ. Αρχεία της Νεώτερης Ελληνικής Ιστορίας, εκδίδονται επιμελεία Ιω. Βλα-
χογιάννη. - Β. Αρχείον του στρατηγού Ιω. Μ α κ ρ υ γ ι ᾶ ν ν η, τόμ. 2ος
περιέχων τα Α π ο μ ν η μ ο ν ε ύ μ α τ α, εν Αθήναι 1907, εδ. 19 και 22.

72) Βλ. ό.π., στη σημ. με αριθ. 31 και την εικονογραφία της Μάχης στη Γέφυρα
της Αλαμάνας.

Μαμούρη ή του Ιωάν. του Γκούρα και του Μακρυγιάννη για το «Μασσαβέτας» ως πατρώνυμο του Αθαν. Διάκου συνιστούν αψευδέστατα και αδιαφιλονίκητα τεκμήρια της γνησιότητάς του, αφού προέρχονται από σημαντικές ηγετικές του 21 φυσιογνωμίες και στην περίπτωση μάλιστα του Ιω. του Γκούρα και συμπολεμιστή του Αθαν. Διάκου.

Πέρα από αυτές τις δυο αυθεντικότερες και αδιαμφισβήτητες μαρτυρίες της γνησιότητας του πατρωνύμου «Μασσαβέτας» του Αθαν. Διάκου το επιτεκμηριώνουν ακόμα: α) Πιστοποιητικό του δημάρχου Κιτινίων Κ. Δημοπούλου, ο οποίος δηλοποιεί «επί τη οριζόμενη από τον Ποινικόν νόμον ποινή» ότι ο Δ ή μ ο ς Μ α σ σ α β έ τ α ς από την Άνω Μουσούνιτσα είναι γιος του Κ ώ σ τ α Μ α σ σ α β έ τ α και «εις εκ των κληρονόμων του πατρός αυτού και του αειμνήστου Α θ α ν. Δ ι ά κ ο υ α δ ε λ φ ο ύ τ ο υ πα τ ρ ό ς τ ο υ»⁽⁷³⁾. β) Αίτηση του Δ ή μ ο υ Μ α σ σ α β έ τ α προς το Νομάρχη Αττικής και Βιωτίας, με την οποία ζητούσε οικονομική ενίσχυση, και στην οποία βεβαίωνε ότι «ο αείμνηστος Διάκος» ήταν θεός του εκ πατρός και ότι «ο μακαρίτης πατήρ μου ονόματι Κ ω ν σ τ α ν τ ί ν ο ς Μ α σ σ α β έ τ α ς, α δ ε λ φ ό ς τ ο υ Δ ι ά κ ο υ» με ικανούς οπλίτες τάχτηκε στις άμεσες διαταγές αυτού του αδελφού του Διάκου και έπεσε μαχόμενος πλησίον του⁽⁷⁴⁾ και γ) Επιστολή, που έστειλε στον βασιλιά Όθωνα από τη Μουσούνιτσα η Στάμω «χήρα του μακαρίτου Κ. Μ α σ σ α β έ τ α, αδελφού του αοιδίμου Α θ α ν α σ ί ο υ Δ ι ά κ ο υ», ζητώντας κρατική ενίσχυση επισημαίνοντας ότι «ο αοίδιμος Αθανάσιος Διάκος, πέσας εις τας Θερμοπύλας» έβαψε με το αίμα του την ιστορική εκείνη γη «ο δε αδελφός του και σύζυγός μου Κ. Μασσαβέτας μαχόμενος μετά του αδελφού του έπεσε πρώτος», το δε πτώμα του ο Διάκος χρησιμοποίησε «ως προπέτασμα»⁽⁷⁵⁾. Αυτήν την επιστολή δημοσίευσε στην αθηναϊκή εφημερίδα «Ή-αστυ» ο Δ η μ. Κ α μ π ο ύ ρ ο γ λ ο υ, ο οποίος και κατέληγε στη διαπίστωση ότι «Ο Δ ι ά κ ο ς ω ν ο μ ά ζ ε τ ο Θ α ν ά σ η ς Μ α σ σ α β έ τ α ς». Οι αυθεντικές, και γι' αυτό αδιαμφισβήτητες, αυτές μαρτυρίες καταρρίπτουν τελεσίδικα όλα τα μυθοπλαστικά κατασκευάσματα, που έχουν επινοηθεί μέχρι σήμερα και για το πατρώνυμο του Αθαν. Διάκου πιστοποιώντας αδιαφιλονίκητα και με επιστημονική ιστορική τεκμηρίωση ότι το πατρώνυμο του Αθαν. Διάκου είναι Μ α σ σ α β

73) Βλ. έγγραφο με αριθμό 1.

74) Βλ. έγγραφο με αριθμό 3.

75) Βλ. έγγραφο με αριθμό 4.

βέτας, που έρχεται σε επικουρία και για την τεκμηρίωση της Μουσουλίτσας ως γενέτειράς του.

Θεωρούμε ότι επαρκώς και σύμφωνα με την επιστημονική ιστορική δεοντολογία καταδείξαμε, με πηγές του αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας και αυθεντικές μαρτυρίες και έγγραφα ως τεκμήρια, τα τρία σκέλη της ανακοίνωσής μας, όπως σημειώθηκαν στον Πρόλογό της και που είναι: Η μάχη στη γέφυρα της Αλαμάνας υπήρξε η πρώτη μάχη των Ελλήνων κατά των Τούρκων. Η εικονογραφία αυτής της μάχης που πραγματοποιήθηκε, κάτω από την άμεση επιστασία και εποπτεία, τις υποδείξεις, συμβουλές και κατευθυντήριες γραμμές του στρατηγού Μακρυγιάννη, από τον λαϊκό ζωγράφο Παναγιώτη Ζωγράφο. Η Μουσουνίτσα και ειδικότερα η Άλνω, είναι η γενέτειρα και το Μασσαβέτας είναι το γνήσιο πατρώνυμο του Αθαν. Διάκου, κρίνοντας ότι, έτσι, προσφέρουμε την πλήρη αποκατάσταση της ιστορικής, επί του προκειμένου, αλήθειας.

Πέρα όμως και ανεξάρτητα από αυτή οφείλουμε σε κατάληξη να τονίσουμε ότι η προσωπικότητα του Αθαν. Διάκου έχει πανελλήνια εμβέλεια και καταξίωση, άφθαρτη από το χρόνο, και με τη ζωή, τη δράση και τη θυσία της έχει αναχθεί σε πανελλήνιο σύμβολο, το οποίο στη δυναμική του περικλείει τον θρίαμβο της ιδέας της ελευθερίας, καταξιωμένης διαχρονικά από τους αγώνες του Ελληνικού Λαού για τη σύλληψη, την υπεράσπιση και ασφαλή κατοχύρωσή της.

ΣΠΥΡΟΣ Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ

ΕΓΓΡΑΦΑ

— 1 —

Εθνική Βιβλιοθήκη, Ιστορικό Αρχείο και Χειρογράφων. Αρχείο Αγωνιστών, φάκ. 123, υποφ. Μασσαδέτας.

Βασιλείον της Ελλάδος
Ο Δήμαρχος Κιτινίων

Αριθ. 1449
20134

Δηλοποιεί επί τη οριζομένη από τον Ποιν. Νόμον ποινή και επί τη υποχρεώσει της ανηκούσης Πολ. αποζημιώσεως ότι ο εκ του χωρίου Άνω Μουσούνιτζης του ημετέρου Δήμου Δημότης ημών Δήμος Μασσαδέτας ετών 46 είναι υιός του Κώστα Μασσαδέτα, και εις των κληρονόμων του πατρός αυτού και του αειμνήστου Αθαν. Διάκου αδελφού του πατρός του και ότι έχων οικογένειαν συγκειμένην εξ αυτού και της συζύγου του, τεσσάρων αρρένων και τριών θηλέων, εννέα το όλον, ευρίσκεται εις πενιχράν κατάστασιν και εις χρέος περίπου των χιλίων δραχμών, χρεωδείς ένεκα του αδυνάτου των μελών της οικογενείας του και μη δυνάμενος να πορισθή τα προς του ζην και ότι οι κληρονόμοι του τε πατρός και θείου του αγωνιστών υπέρ της ελευθερίας της πατρίδος ουδεμίαν περίθαλψιν και αμοιβήν έλαβον από το έθνος εκτός μικράς ευτελεστάτης συντάξεως εκ δραχμών είκοσι τεσσάρων, δοθείσης εις την μητέρα αυτού μέχρι του θανάτου της. Διό παρέχομεν αυτώ το παρόν ίνα τον χρησιμεύση δεόντως.

Εν Μαυρολιθαρίω την 8 Ιουνίου 1865

Ο Δήμαρχος

(Τ.Σ.) Κ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ

— 2 —

Εθνική Βιβλιοθήκη, Ιστορικό Αρχείο και Χειρογράφων. Αρχείο Αγωνιστών, φάκ. 123, υποφ. Μασσαδέτας.

Πιστοποιώ ευσυνειδήτως και επί τη οριζομένη υπό του Νόμου ποινή ότι ο εκ του χωρίου Άνω Μουσούνιτσης του Δήμου Κιτινίων της Παρ-

νασσίδος Κωνσταντίνος Μασσαβέτας αδελφός του αειμνήστου Διάκου λαβών τα όπλα κατά τον υπέρ ανεξαρτησίας αγώνα ετάχθη υπό τας αμέσους διαταγάς του αδελφού του έχων μεθ' εαυτού ιδίους στρατιώτας και ετελεύτησεν μαχόμενος εν Αλαμάννα της Φθιώτιδος ηρωϊκώς πλησίον του Διάκου, όστις το σώμα αυτού μετεχειρίσθη ως προπύργιον κατά των απείρων σφαιρών του εχθρού. Ταύτα συνιδόντες δίδομεν το παρόν εις τον αιτήσαντα υιόν αυτού Δήμον Μασσαβέταν, όπως τω χρησιμεύση όπου δει.

Εν Αθήναις την 22 Ιουνίου 1865

ΙΩ. ΤΟΥ ΓΚΟΥΡΑ

(ιδιόγραφη)

Επικυρούται το γνήσιον της άνω υπογραφής του κυρίου Ιω. του Γκούρα
Αθήναι τη 22 Ιουνίου 1865

Ο Δήμαρχος και α.α.

(Τ.Σ.) Ε. ΚΟΥΤΖΙΚΑΡΗΣ

— 3 —

Εθνική Βιβλιοθήκη, Ιστορικό Αρχείο και Χειρογράφων. Αρχείο Αγωνιστών, φάκ. 123, υποφ. Μασσαβέτας.

Εν Αθήναις την 22 Ιουνίου 1865

Αίτησις Δημ. Μασσαβέτα αρ. 138

τη 22 Ιουνίου 1865

Ασν Τμήμα Αριθ. 20134

Προς τον Κύριον Νομόρχην Αττικής και Βοιωτίας,

Δεν προτίθεμαι ήδη να αναφέρω τους αγώνας του θείου μου εκ πατρός, του αειμνήστου Διάκου, όστις ετελεύτησεν ενδόξως εν Αλαμάννα της Φθιώτιδος και του οποίου οι επιζώντες κληρονόμοι ως εκ των περιπετειών του πολέμου εκείνου και της ολιγορίας των κατά καιρούς Κυβερνήσεων του να απονεύμωσι τα ανήκοντα δικαιώματα, διατελούσιν εν εσχάτη πενία, διότι φρονώ ότι η Σεβ. Επιτροπή η επί των δικαιωμάτων των αγωνιστών κεκλημένη να δώση γνώμην γινώσκουσα καλώς θέλει ευαρεστηθή να εκπληρώση το ιερόν αυτής καθήκον, αναγκάζομαι όμως να υποβάλω δι' υμών, Κ. Νομόρχα, εις την Σεβ. Επιτροπήν, ότι ο μακαρίτης πατήρ μου ονόματι Κωνσταντίνος Μασσαβέτας, αδελφός του Διάκου έχων μεθ' εαυτού ικανούς οπλίτας κατά

τα πρώτα έτη της επανάστασεως ετάχθη υπό τας αμέσους διαταγάς του Σωματάρχου αδελφού του Διάκου και έπεσε θύμα μαχόμενος πλησίον του Διάκου, όστις και του σώματος αυτού εποίησατο χρήσιν ως προπυργίου απέναντι των σφαιρών του εχθρού, ως μαρτυρεί και η έγκλειστος πιστοποίησης του Στρατηγού Ιωάννου του Γκούρα.

Εκ του εγκλείστου ομοίως πιστοποιητικού του Δημάρχου Κιτυνίων εμφανίζεται ότι η Κυβέρνησις θέλουσα ν' ανταμείψη τους αγώνας του θείου μου ευηρεστήθη άλλοτε ν' απονεύμη εις την μακαρίτισσαν μητέρα μου και μόνον αυτήν σύνταξιν τινα λίαν ευτελή, αλλά και αυτή εξέλιπεν εκλιπούσης της μητρός μου. Νομίζω όμως ότι η Σεβ. Επιτροπή αφορώσα εις τε τους αγώνας του μακαρίτου πατρός μου και την ελεεινότητά μου καθότι πολυάριθμον έχω οικογένειαν, μη δυναμένη να προσπορίζεται τα προς το ζην απολύτως αναγκαία, θέλει ευαρεστηθή να γνωμοδοτήσει υπέρ των δικαιωμάτων τούτων και τοιούτω τρόπω τύχω καγώ ο κληρονόμος της ανηκούσης ανταμοιβής εν καιρώ τω προσήκοντι.

Υποσημειούμαι ευσεβάστως
Ευπειθέστατος

Δ. ΜΑΣΑΒΕΤΑΣ (ιδιόχειρη υπογραφή)
(Δ. ΜΑΣΣΑΒΕΤΑΣ)

Κάτοικος Άνω Μουσουνίτσας του Δήμου Κιτυνίων της Επ. Παρνασσίδος

— 4 —

Τ ο 'Α σ τ υ, έτος Η', περίοδος Β', αριθ. 713, εν Αθήναις,
Παρασκευή - Σάββατον, 20 - 21 Νοεμβρίου 1892, σελ. 3.

ΤΟ ΕΠΩΝΥΜΟΝ
ΤΟΥ ΘΑΝΑΣΗ ΔΙΑΚΟΥ
ΘΑΝΑΣΗΣ ΜΑΣΑΒΕΤΑΣ

Ιστορικά σημειώσεις. Ο αδελφός του Διάκου. Πώς ελέγετο. Μία αναφορά της νύμφης του. Η οικογένειά του πένεται.

Κύριε διευθυντά του «Άστεως»,

Το οικογενειακόν όνομα του Θανάση Διάκου αγνοείται. Τούτο ανακοινώ σήμεραν εξ επισήμου εγγράφου αποσταλέντος μοι εν αντιγράφω υπό του αρχειοφύλακος του υπουργείου των Οικονομικών κ. Γ. Σ. Κόλια,

αξιεπαίνως μετά του υπ' αυτόν υπαλλήλου καταγινόμενου εις τακτοποιήσιν του χαώδους τούτου αρχείου. Ο Διάκος ωνομάζετο **Θ α ν ά σ η ς Μ α σ α β έ τ α ς**.

Έρρωσθε Δ. Γρ. Κ. (αμπούρογλου)

— ❧ —

Αναφορά Στάμως Κ. Μασαβέτα

Εν Μουσούνιτζα της Αμφίσσης

την 4 Ιανουαρίου 1859

Μεγαλειότατε,

Η ευσεβάστως υποφαινομένη χήρα του μακαρίτου Κ. Μ α σ α - β έ τ α αδελφού του αοιδίμου Α θ α ν α σ ί ο υ Δ ι ά κ ο υ, βασιζομένη ανηλεώς εκ του λιμού και μη έχουσα που την κεφαλήν κλίνει, προστρέχω προς την Υμ. Μεγαλειότητα τον Γενικόν του Έθνους πατέρα επικαλουμένη δικαιοσύνην.

Δεν θα σας λανθάνει βεβαίως, Μεγαλειότατε, ο μαρτυρικός θάνατος, ον έλαβε μαχόμενος υπέρ Πατρίδος ο αοίδιμος Αθανάσιος Διάκος, πέσας εις τας Θερμοπύλας και βάψας με το αίμα του την ιστορικήν εκείνην γην.

Ο δε αδελφός του και σύζυγός μου Κ. Μασαβέτας, μαχόμενος τότε μετά του αδελφού του, έπεσε πρώτος και ο αείμνηστος Αθανάσιος Διάκος μετεχειρίσθη το πτώμά του ως προπέτασμα, μέχρις ότου συλληφθείς έδωκε τον μαρτυρικόν θάνατον.

Έκτοτε μείνασα χήρα εγκαταλελειμμένη μετά τριών τέκνων, εξ ων το εν θήλυ, άτινα διά να διαθρέψω εσύναζα εκ της γης χόρτα, διότι εγώ ουδεμίαν περιουσίαν είχον, οι συγγενείς μου δε ως και οι συγγενείς του μακαρίτου ανδρός μου, οίτινες ηδύναντο να με βοηθήσωσι, δεν υπήρχον εις την ζωήν, διότι αι κεφαλαί των έπεσαν υπό την μάχαιραν του Τούρκου.

Επελθούσης δε της αποκαταστάσεως πολλάκις δι' αναφορών μου προσέτρεξα προς τα κατά καιρούς Υπουργεία ζητούσα άρτον διά τα πειναλέα στόματα των ορφανών, αλλά δυστυχώς, Μεγαλειότατε, πάντοτε αδιαφόρησαν, μη θελήσαντες μέχρι σήμερον ακόμη να διορίσωσι καν ένα εκ των υιών μου εις ευτελεστέραν των θέσεων, όπως εξ αυτής αποζή. Ότι η Υψ. Μεγαλειότης Σας λαβούσα υπ' όψιν τα δικάιά μου ευηρεστήθη και διέταξε κατά το 1837 και μου έδιδετο εξοικονόμησίς τις μηνιαία εκ δραχμών 24, ήτις όσον δικαία τόσον και ανεπαρκής ήτο εις τας περικυκλούσας με ανάγκας, τούτου ένεκα ηναγκάσθην να χρεωθώ, διά να δυνηθώ να προσπορισθώ τα απολύτως αναγκαία διά τροφήν εμού τε και των ορφανών.

Ήδη δε ταλανιζομένη εκ των δανειστών και μη δυναμένη ουδέ τα

προς διατροφήν μου να πορισθώ, προς την Υμ. Μεγαλειότητά Σας και πάλιν καταφεύγω και μετά δακρύων Σας παρακαλώ να ευδοκήσητε και διατάξητε όπως αυξηθῇ ἡ σύνταξις μου και να παραχωρηθῇ και εις τα τέκνα μου εθνική γη, ως παρεχωρήθη και εις τόσα άλλα ορφανά αγωνιστών, ἡττονας εκδουλεύσεις τη πατρίδι προσενεγκόντων, την οποίαν εργαζόμενα να προσπορίζωνται τα προς το ζην, διότι είναι άδίκον, Μεγαλειότατε, αι χήραι και τα ορφανά των υπέρ πατρίδος πεσόντων να μη έχωσι σπιθαμήν γης όπως ταφώσι.

Της Μεγαλειότητος πιστή υπήκοος και θεράπων

Διά την αγράμματον ΣΤΑΜΩ Κ ΜΑΣΑΒΕΤΑ

κατ' αίτησίν της ο υιός της

Δ. ΜΑΣΑΒΕΤΑΣ

Παρεμβάσεις στην ανακοίνωση του Σπύρου Δ. Λουκάτου

Μετά το πέρας της ομιλίας του κ. Σπύρου Λουκάτου ο πρωτοπρεσβύτερος κ. Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ έλαβε το λόγο τονίζοντας τα ακόλουθα:

«Συγχαίρουμε τον κύριο Σπύρο Λουκάτο —κυρίαρχο πραγματικά της αιθούσης— για τον ωραίο τρόπο που μας ανέπτυξε το θέμα.

Ο κ. Σπ. Λουκάτος ξεκίνησε από τη σπουδαία σύγχρονη επιστημονική αρχή, ότι σε πολλά σημεία πρέπει η ιστορία να ξαναγραφτεί, διότι βρίσκονται συνεχώς νέες μαρτυρίες, αλλά κυρίως από το ενδιαφέρον να αρθεί το πέπλον κάθε συσκοτίσεως, ώστε να φανεί καθαρά, η αλήθεια. Έτσι μέσα σ' αυτό το επιλεγμένο από τον ίδιο επιστημονικό πλαίσιο μας έδωσε μια σπουδαία επιστημονική ανάλυση της μάχης της Αλαμάνας βάσει και νέων στοιχείων και δικών του νέων συμπερασμάτων. Είχε πράγματι ωραία την έμπνευση να στηριχθεί στον πίνακα των Μάκρυγιάννη - Ζωγράφου. Πρέπει να ξέρουμε ότι, και το επαναλαμβάνει κι ο ίδιος ο εισηγητής, στηρίχθηκε στις εικόνες αυτές οι οποίες, παρά την φαινομενική απλότητά τους εκφράζουν την ιστορική αλήθεια.

Αυτός άλλωστε ήταν και ο σκοπός του Μακρυγιάννη, που πολύ θέλησε να δώσει μέσα σ' αυτό τον Ελληνορθόδοξο ρωμαϊκό τρόπο την ιστορική αλήθεια. Επίσης θα μείνει ιστορική η ανάλυση που έκαμε και η διόρθωση πολλών μυθευμάτων, διότι η χρήση των πηγών, από τις οποίες άντλησε τα στοιχεία ο κ. Σπ. Λουκάτος, είναι σωστή σε όλη τη διακονία.

Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο λοιπόν μπορεί να τιμηθεί ο εισηγητής για την εμπνευσμένη και απόλυτα τεκμηριωμένη εισήγησή του.

Ευτυχώς δεν ήσαν οι προσφωνήσεις, όπως συνήθως γίνεται μακρές. Ευχαριστούμε αυτούς που μας προσεφώνησαν κι έτσι έχουμε αρκετή ώρα για να διεξαχθεί η επιστημονική συζήτηση.

Ακολούθησε συζήτηση σχετική με την ανακοίνωση του κ. Σ. Λουκάτου από τους συνέδρους και το ακροατήριο.

ΚΟΛΛΙΑΣ ΚΩΝ.: Πρόεδρος της Αδελφότητας Αθ. Διάκου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Λουκάτο για την τόσο τεκμηριωμένη εισήγησή του.

Ένα στοιχείο που με εντυπωσίασε, επειδή αναφέρεται για πρώτη φο-

ρά, είναι ότι η μάχη της Αλαμάνας είναι η πρώτη τακτική μάχη της Επανάστασεως του 1821.

Ακόμα θέλω να πιστεύω ότι μετά την τόσο επιστημονικά θεμελιωμένη εισήγηση του κ. Λουκάτου και την δημοσίευσή της θα τελειώσει πλέον οριστικά η κάθε τυχόν αμφισβήτηση περί του τόπου γεννήσεως του Αθανασίου Διάκου.

Και τούτο το λέω γιατί αν ρίξουμε μια ματιά στα σχολικά βιβλία ορισμένα γράφουν την Άνω Μουσουνίτσα ως γενέτειρα του Αθανασίου Διάκου και μερικά άλλα γράφουν την Αρτοτίνα.

Είναι φαικλό οι μαθητές να μπερδεύονται.

ΣΠ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, Δωρ Ιστορικός: Πρέπει να ξεκαθαριστεί αυτό το θέμα διότι ομολογώ με έκπληξη είδα κάπου, που πήγα, κάτω από το άγαλμα του Αθανασίου Διάκου ένα τετράστιχο ενός ποιητή αγνώστου (Κελεπούρης), ο οποίος ισχυριζόταν και ποιητικά ότι πατρίδα του Διάκου είναι η Αρτοτίνα. Πραγματικά με κατέπληξε τόση ανευθυνότητα σ' αυτό το σημείο.

ΓΕΩΡΓ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, Λογοτέχνης (Μεσολογγίτης): Πολύ διαφωτιστικό το Συμπόσιο που οργάνωσε η Αδελφότης Αθανασίου Διάκου και μάθαμε ότι η Άνω Μουσουνίτσα είναι η πατρίδα του Διάκου του μεγάλου ήρωα της πατρίδας μας και της θρησκείας, μάθαμε ότι το επίθετό του είναι Μασσαβέτας, και είδαμε και την εικόνα της μάχης της Αλαμάνας, όπως την υπέγραψε ο μεγάλος μας Μακρυγιάννης με τον βοηθό του τον Ζωγράφο που τη ζωγράφιζε.

Αλλά ο κ. Λουκάτος τον οποίο σεβόμεθα και παραδεχόμεθα και ήταν συγκλονιστική η ανακοίνωσή του απόψε, ας μου επιτρέψει ο κ. καθηγητής να πούμε ότι είχε ο λόγος του μια υπερβολή, διότι είπε ότι οι λογοτέχνες στις ιστορικές έρευνες γράφουν πολλά ποιητική αδεΐα.

ΣΠ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ: Είπα ότι είναι δυνατόν ένας ποιητής και ένας λογοτέχνης πάντοτε ποιητική αδεΐα, το τονίζω αυτό, να δώσει στη φαντασία του και στην έμπνευσή του κάποιο στοιχείο πολύ δυναμικό που να μην στέκει απολύτως επιστημονικά, ιστορικά και δεοντολογικά, αυτό είπα. Τονίζω ότι πάντα λογοτέχνη και πάντα ποιητή τιμώ, γεραίρω και δοξάζω.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Γ.: Ευχαριστούμε τον κ. Καθηγητή, για την διευκρίνιση.

Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, καθηγητής Πανεπιστημίου: Μολονότι ο κ. Λουκάτος οδήγησε τα πράγματα σε μια τόσο ωραία ηρεμία, ευχαριστώ και τον κ. Τριανταφύλλου για την αποδοχή της απαντήσεως.

Δεν θα διορθώσω τίποτα αλλά απλώς θα υποστηρίξω αυτή τη θέση,

που στο τέλος μας βρίσκει όλους σύμφωνους, ότι δίκαια είναι μια υπερβολή του λόγου, αλλά από την άλλη πλευρά υπάρχουν ορισμένα πράγματα που πρέπει να τα ξέρουμε, είναι η θεμελιώδης αρχή της εργασίας της προσφοράς εκάστου χώρου. Επιτρέψτε μου να πω ότι στο πρώτο μάθημα στο Πανεπιστήμιο στην Ιστορία, στους φοιτητές μου τους κάνω τη διάκριση ανάμεσα στον λογοτέχνη και στον ιστορικό, στον λογοτέχνη και στο δημοσιογράφο. Τονίζω όμως ότι τιμώ όλους τους χώρους, αλλά δεν υποχρεούται επί παραδείγματι ο δημοσιογράφος να εξαντλήσει όλες τις πληροφορίες που έχει εφ' όσον θα δώσει κάτι για να διαβαστεί την επομένη ημέρα, όχι ότι δεν είναι επιστήμονας κι αυτός ή ότι δεν ερευνά για την αλήθεια.

ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ, Δ/τής Αγροτικής Τραπεζής: Η ανακοίνωση αυτή η τόσο εμπεριστατωμένη μήπως θα πρέπει να ανακοινωθεί και στην Ακαδημία;

ΛΟΥΚΑΤΟΣ ΣΠΥΡΟΣ, Δωρ καθηγητής: Αυτό δεν είναι δύσκολο να γίνει. Μετά την δημοσίευση των πρακτικών του παρόντος Συνεδρίου, θα ήταν δυνατόν να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες για να ανακοινωθεί και από την Ακαδημία.

ΣΙΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜ., Συγγραφέας: Όπως είναι γνωστό, η Ακαδημία Αθηνών έχει αποφανθεί οριστικά επί του θέματος κι έχει εκφράσει την άποψη ότι είναι αναμφισβήτητο πως έχει γεννηθεί ο Αθανάσιος Διάκος στην Άνω Μουσούνισσα.

ΛΟΥΚΑΤΟΣ ΣΠΥΡΟΣ: Πράγματι υπάρχει η επιτημονική εργασία του κ. Κ. Παπαχρήστου, ο οποίος είναι και Ρουμελιώτης και την οποία ανεκοίνωσε ο αείμνηστος καθηγητής μας Αντώνης Κεραμόπουλος στην Ακαδημία Αθηνών και περάστηκε στα πρακτικά της.

Αυτή η επιστημονική έρευνα που ανακοινώθηκε από την Ακαδημία Αθηνών δίνει την ευκαιρία στους μελετητές να ερευνήσουν το θέμα περισσότερο, προς εμπέδωση της επιστημονικής αλήθειας.

ΣΙΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜ.: Όταν η Ακαδημία αποφασίσει να παραθέσει στα πρακτικά την ανακοίνωση σημαίνει ότι η ολομέλεια της Ακαδημίας δέχεται την άποψη αυτή κατ' αρχήν αλλά και η μη αμφισβήτηση από άλλων Ακαδημαϊκών για τουλάχιστον μισό αιώνα από τότε σημαίνει κατά κάποιο τρόπο αποδοχή.

ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΖΑΧΟΣ, Δρ Γεωπόνος - Μαθηματικός: Κύριε Λου-

κάτε σήμερα η ανακοίνωσή σας περιέχει ένα πρωτότυπο τρόπο αποδείξεων των ιστορικών γεγονότων. Χρησιμοποιήσατε αποδεικτικά τους πίνακες ντοκουμέντα των Μακρυγιάννη - Ζωγράφου - συγχρόνων Ηρώων του Αθανασίου Διάκου, όπου αναφέρεται το όνομα του Μεγάλου ήρωα Αθανασίου Διάκου - Μασσαβέτας. Θα ήθελα να μας πείτε περισσότερα για τους πίνακες αυτούς.

ΣΠ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, Δρ καθηγητής ιστορικός: Για τις εικονογραφίες αυτές έχουν γραφεί αρκετά. Και παλιότερα ο ίδιος ο Γεννάδιος στα γαλλικά και ο Βασσονέ, ο οποίος ήταν ο πρώτος κριτικός των εικονογραφιών του Μακρυγιάννη. Για τον πίνακα που παρουσιάζει τη μάχη της Αλαμάνας ένα τόσο σημαντικό ιστορικό γεγονός, πρώτη φορά γίνεται ανάλυση των στοιχείων που περιέχει. Ο Προκοπίου, ο παλιός καθηγητής του Πολυτεχνείου και άλλοι πολλοί έχουν ασχοληθεί με τις εικονογραφίες αυτές όχι ως φωτογραφίες, αλλά ως κείμενα. Εκ πρώτης όψεως η παρουσίαση εμφανίζεται αφελής, αλλά έχει οπωσδήποτε ζωηρότητα, ιστορική αλήθεια και παρουσιάζει ευφυΐα όπως θα λέγαμε επί παραδείγματι σήμερα για το Θεόφιλο.

Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, καθηγητής Πανεπιστημίου: Να προσθέσω κάτι κι εγώ προς την επιστημονική έρευνα των έργων των Μακρυγιάννη - Ζωγράφου. Νομίζω ότι πρέπει να κάνουμε διαχωρισμό δυο επιπέδων. Το ένα επίπεδο είναι η μελέτη αυτών των ζωγραφημάτων ως έργων Τέχνης και το δεύτερο από πλευράς ιστορικής πιστεύω ότι αποδίδουν πρωτόγονα βέβαια την ιστορική πιστότητα, την ταυτότητα των γεγονότων αν θέλετε. Ο κ. ΣΠ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ μας έδωσε μία ιστορική ανάλυση επιστημονική μιας από αυτές τις εικόνες.

ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ ΕΥΘΥΜΙΑ, Φιλολόγος: Θα ήθελα, επειδή βλέπω ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους πίνακες αυτούς του Μακρυγιάννη, να προσθέσω ότι αυτοί οι πίνακες που βρίσκονται στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη είναι η μία σειρά από τις πέντε σειρές τις ίδιες που κυκλοφόρησαν με πρωτοβουλία του Μακρυγιάννη και ότι οκτώ πίνακες από την ίδια σειρά, την πρώτη, πάνω στην οποία στηρίχτηκε μετά πάλι ο Ζωγράφος και κάναν τις άλλες τέσσαρες σειρές για να τις δώσει ο Μακρυγιάννης στους πρεσβευτές των μεγάλων δυνάμεων και στον Όθωνα. Η πρώτη σειρά η οποία είναι επάνω σε ξύλο και η οποία κρατήθηκε μετά από το Μακρυγιάννη, προσφέρθηκε από το γιουό του Μακρυγιάννη στην Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία. Οκτώ από τους πίνακες αυτούς εκτίθενται και στο Μουσείο.

ΣΠ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, Δρ Ιστορικός: Έχετε δίκιο και ερωτώ αν η σειρά των εικονογραφιών στο ξύλο που κράτησε ο Μακρυγιάννης διασώζεται.

ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ ΕΥΘΥΜΙΑ, Φιλολόγος: Διασώζονται οι οκτώ πίνακες και δύο από μια άλλη σειρά, η οποία δεν έχει εντοπιστεί.

ΣΠ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, Δρ Ιστορικός: Η σειρά που βρίσκεται στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη είναι η σειρά που δόθηκε σε κάποιον Ησαΐα διδάσκαλο γνωστό του Κυβερνήτη του Καποδίστρια, ο οποίος έμενε στη Βενετία και τυχαίως ο Γεννάδιος την είδε σε κάπιο πλειστηριασμό ειδών. Την αγόρασε, την έφερε στην Ελλάδα και διεσώθη.

ΓΕΩΡ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, Λογοτέχνης (Μεσολογγίτης): Απόψε σ' αυτό το επιστημονικό συμπόσιο με τον καθηγητή κ. Σπ. Λουκάτο ας μου επιτρέψετε να πω το «γηράσκομεν αεί διδασκόμενοι» και ότι γίναμε πιο πολύ ενημερωμένοι, πιο ιστορικότεροι.

Γ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, καθηγητής Πανεπιστημίου: Ευχαριστούμε για τη συνεργασία σας, ευχαριστούμε κυρίως τον ομιλητή που μας άνοιξε με τόση ζωνρότητα το συνέδριο και ευχόμεθα καλή επιτυχία στις υπόλοιπες συνεδριάσεις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το σημερινό Διοικητικό Συμβούλιο στα πλαίσια του εορτασμού των «60 χρόνων» από την ίδρυση της Αδελφότητας Αθανασίου Διάκου 1934 - 1994», εκτός των άλλων εκδηλώσεων, θεώρησε απαραίτητη και αναγκαία την παρούσα έκδοση της ανακοινώσεως του Δρ ιστορικού Σπύρου Λουκάτου, με θέμα: «Νέα ιστορική θεώρηση και παρουσίαση της μάχης στη γέφυρα της Αλαμάνας. Πατρώνυμο και γενέτειρα του Αθανασίου Διακού», που περιλαμβάνεται στον τόμο των πρακτικών Επιστημονικού Συμποσίου «Διακόσια χρόνια από τη γέννηση του Αθανασίου Διακού».

Την αναγκαιότητα της έκδοσης του παρόντος ανατύπου επιβάλλει η αποκατάσταση της ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ για την ΓΕΝΕΤΕΙΡΑ και το ΠΑΤΡΩΝΥΜΟ του ήρωα της Αλαμάνας ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ, καθώς και η έκφραση ευχαριστιών προς τον Εισηγητή κ. Σπύρο Δ. Λουκάτο.

Το Διοικητικό Συμβούλιο

Πρόεδρος	:	ΚΩΝ)ΝΟΣ ΑΝ. ΚΟΛΛΙΑΣ
Αντιπρόεδρος	:	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ν. ΣΤΑΘΙΑΣ
Γεν. Γραμματέας	:	ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΒΑΝΔΩΡΟΥ
Ταμίας	:	ΚΩΝ)ΝΟΣ ΒΕΛΙΑΝΙΤΗΣ

Σύμβουλοι

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΗΜ. ΑΣΗΜΑΚΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΘ. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΣ
ΠΑΝΑΓ. ΚΩΝ. ΜΑΣΤΡΟΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΜΕΛΕΤΗΣ
ΡΑΝΙΑ Ν. ΣΗΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

